

Itineraris pel Pla de Mallorca

Ariany, Maria de la Salut, Petra, Vilafranca de Bonany



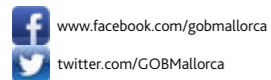
Grup Balear d'Ornitologia
i Defensa de la Naturalesa

Edita:



Grup Balear d'Ornitologia
i Defensa de la Naturalesa

C/ Manuel Sanchis Guarner, 10 07004 Palma
Illes Balears
Tel. +34 971 496 060
www.gobmallorca.com



Textos: Miquel Àngel Lobo, Manolo Suárez, Vicenç Sastre, ARCA
Dibuixos: Cati Artigues
Mapes: Vicenç Sastre
Disseny i maquetació: Toni Muñoz

Amb el suport de:



Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural - Europa inverteix a les zones rurals

© GOB, 2014

Itineraris pel Pla de Mallorca

Ariany, Maria de la Salut, Petra, Vilafranca de Bonany



Presentació	4
Mapa de situació	6
La natura desconeguda del Pla. Itineraris naturalístics	8
Cultius i natura als voltants de Maria	10
De Petra a sa Valleta	16
Agricultura i bosc a Vilafranca	22
El pla de Lanzell	28
L'altra Mallorca. Itineraris culturals	34
De Santa Margalida a Maria vora la síquia reial	36
D'Ariany a Petra. El pou Jurà i el pou Bo	42
Als voltants d'Alcúdia-Arrom	50
El pla de Vilafranca	56
Llocs per pensar	62
Volta ciclista al Pla de Mallorca	66
Recomanacions	72

Pròleg

El Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa, el GOB, ens va proposar fer el pròleg d'aquesta guia. Ha sigut un plaer poder contribuir amb aquesta modesta aportació a la magnífica publicació que teniu a les mans. A continuació vos contaré el perquè d'aquesta col·laboració:

L'Associació Mallorca Rural, Grup d'Acció Local de Mallorca, es l'hereva de les entitats lligades als Programes LEADER des del seu començament, amb el primer programa LEADER I (1992-1994), on Europa es plantejava la cerca del DESENVOLUPAMENT INTEGRAT, concepte afermat ja en el LEADER II (1996-1999), i amb l'execució de la Iniciativa Comunitària LEADER PLUS (2002-2008) que al nostre territori aconseguí mobilitzar diferents agents del territori i dinamitzar, en gran manera, la gestió i la promoció del mitjà rural.

Al llarg d'aquests anys hem obtingut una gran diversitat de respostes que es tradueixen en els projectes i actuacions executats, en la majoria dels casos innovadors i transferibles que han contribuït notablement a l'actual fisonomia territorial.

Al nou Programa de Desenvolupament Local per al període 2007 – 2013, en el marc del Programa de Desenvolupament Rural (FEADER) de les Illes Balears, varen proposar la promoció de la cohesió del nostre territori, protegint i potenciant els seus senyals d'identitat. A tal fi proposaren la Valorització del Territori com a eix integrador de totes les propostes de desenvolupament que contenia aquest Programa.

Quan parlem de valorització, ens estem referint a valors intangibles, es a dir, aconseguir un territori sostenible, social i mediambientalment responsable, per poder fer front als nous reptes econòmics, socials i ambientals, que el futur ens pugui oferir.

La valorització del territori implica a més, la posada en valor dels seus recursos, de les seves potencialitats i dels seus productes. Aquesta estratègia garantirà la competitivitat territorial a llarg termini, garantint, per això, la seva viabilitat social, econòmica, ambiental i cultural.

La gestió intel·ligent dels valors naturals i culturals del territori serà un factor decisiu per al seu desenvolupament socioeconòmic perquè, alhora que representarà un pol d'atracció per a inversions i iniciatives, que generaran més activitat i la creació de llocs de treball, reforçarà la identitat i la cohesió territorial.

Una de les organitzacions més antigues dedicada a la conservació del Medi Ambient a l'Estat Espanyol, el GOB, presentà una sol·licitud per aconseguir suport mitjançant una subvenció dins de l'actual Programa LEADER, amb un projecte sota el títol: "Projecte de promoció dels valors naturals i culturals del Pla de Mallorca", amb el qual pretén promocionar els valors naturals, patrimonials, culturals i paisatgístics de diverses zones del Pla de Mallorca, que és una àrea amb extenses zones de cultiu cerealista que presenta un gran interès per la seva biodiversitat i el seu patrimoni. Aquesta guia s'emmarca dins d'aquestes accions.

El projecte també pretén valoritzar el paper dels agricultors pel seu paper de gestors del medi natural i del paisatge perquè, al llarg de generacions, han sabut preservar les característiques més interessants i l'hàbitat de moltes espècies, especialment de la fauna ornitològica, amb una forta presència d'aus estepàries. La seva bona feina al llarg de la història ha configurat un paisatge agrari molt característic que, de moment, es manté.

El Pla de Mallorca és una zona amb nombroses i interessants possessions, cases, casetes, pous, sínies, molins, síquies, eres i una gran quantitat de construccions, totes elles amb una utilitat i una història concreta, que són el reflex d'un gran patrimoni cultural i històric lligat al territori i al seu aprofitament.

Aquesta guia vol posar en valor aquests recursos, com a eina pel desenvolupament sostenible, tant des del punt del seu valor intrínsec quant a l'agricultura i la ramaderia, com pels valors naturals i patrimonials que constitueixen importants actius que s'han de donar a conèixer i que poden contribuir al desenvolupament de la zona.

El programa LEADER, mitjançant la feina de l'Associació Mallorca Rural, en les diferents versions i Programes, sempre ha posat, o ha intentat posar, a l'abast de la població, empresaris, emprenedors, entitats socials, ajuntaments, etc., les eines per propiciar un desenvolupament sostenible del món rural de Mallorca on la comarca del Pla juga un paper molt important pel seu caràcter ruralista.

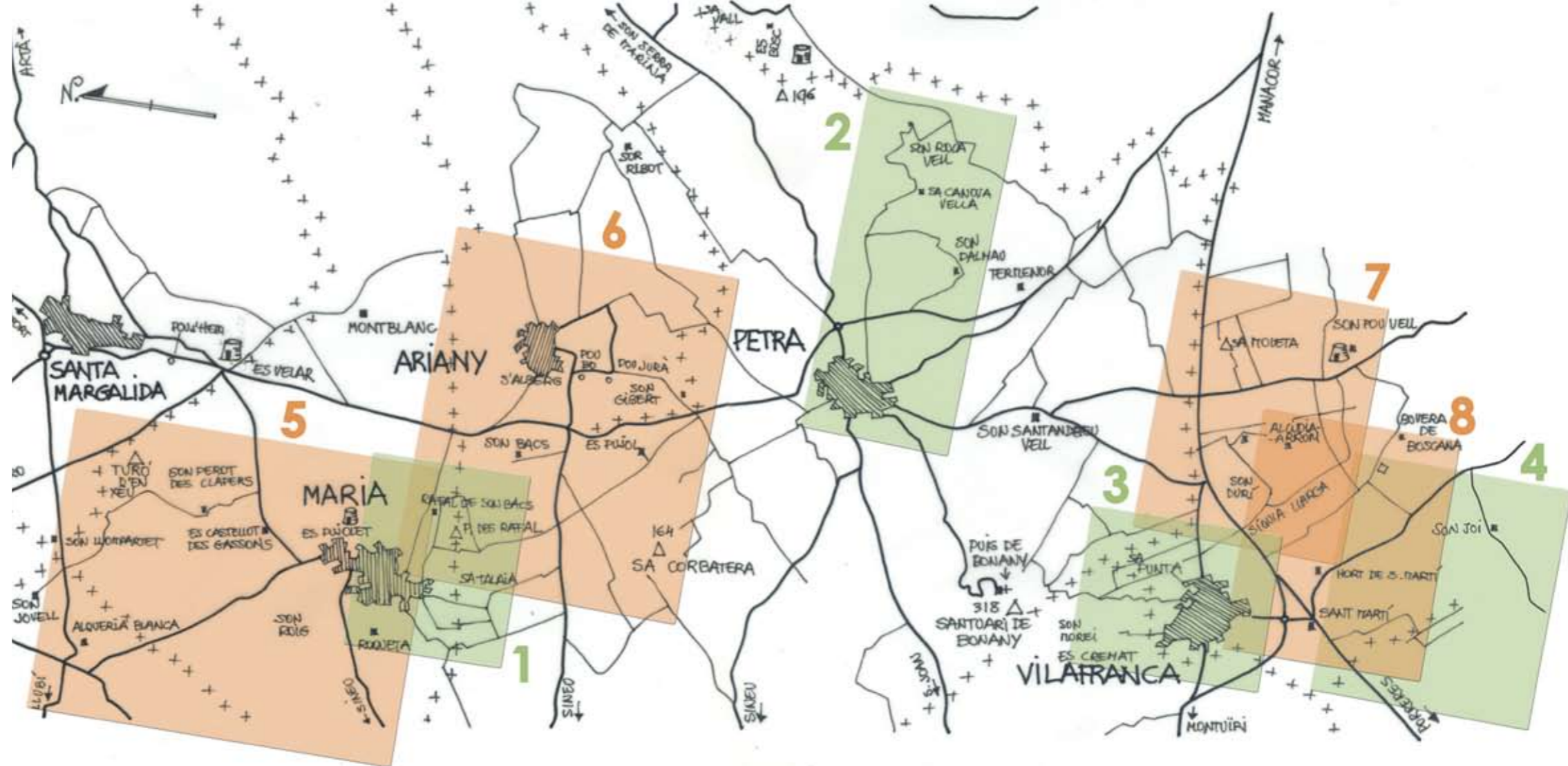
Carmen Estrada Pérez
Gerent de l'Associació Mallorca Rural



Mapa de situació

En aquesta guia trobaràs diferents itineraris repartits pels municipis de Maria, Ariany, Petra i Vilafranca. Hi ha itineraris pensats per destacar els valors naturals de les localitats, i altres per mostrar elements del patrimoni cultural i paisatgístic, però esperam que tots siguin prou interessants com perquè t'animis a fer-los. Estem segurs que la zona te sorprendrà tant com ens ha sorprès a nosaltres i, fins i tot, potser t'aventuraràs a cercar nous recorreguts i noves zones. Per començar, et proposam que miris la guia i trïs la primera sortida entre aquestes que te presentam a continuació:

1. Cultius i natura als voltants de Maria
2. De Petra a sa Valleta
3. Agricultura i bosc a Vilafranca
4. El pla de Lanzell
5. De Santa Margalida a Maria vora la síquia reial
6. D'Ariany a Petra. El pou Jurà i el pou Bo
7. Als voltants d'Alcúdia-Arrom
8. El pla de Vilafranca



La natura desconeguda del Pla.

Itineraris naturalístics

Tenim tendència a pensar que els hàbitats naturals (alzinars, garrigues, pinars, ...) són els més rics en fauna, percebem millor les seves amenaces i consideram que la seva conservació és important. Els ambients agraris, d'altra banda, els interpretam com espais plenament dedicats a les activitats humanes, on la fauna silvestre no és un element rellevant i, per tant, no mereixen gaire atenció pel que fa a la seva aportació a la biodiversitat. Ens equivocam.

El Pla de Mallorca és un espai profundament transformat per l'home. Hi trobam algunes àrees ocupades per garrigues i boscos, però està dominat pels conreus: horts, fruiters de secà i, com a característica distintiva d'altres zones de Mallorca, també per importants planes cerealistes. Aparentment uniformes, aqueixes planes amaguen petites joies ornitològiques que les fan molt interessants i que justifiquen, amb escreix, la seva visita.

Les espècies d'aus que hi podem trobar estan adaptades a les zones obertes, uns hàbitats que de forma natural no existeixen a les nostres illes però que, amb diferències però també amb semblances, aquestes aus els assimilien als paisatges agraris del Pla, transformats per l'home durant segles. La majoria són discretes, amb pocs colors. Les pots tenir a la vora i ni adonar-te, perquè de l'eficàcia del seu camuflatge els va la vida, a un

espai on no es poden amagar enlloc. D'aprop, no obstant això, descobrim que tenen una bellesa secreta, subtil, uns dissenys, mides i formes sorprenents.

En unes extensions amb tan pocs arbres, les diferents espècies estan adaptades a viure a terra, on troben el seu aliment i on, fins i tot, hi fan el niu.

N'hi ha que les podem observar tot l'any, com les cucul·lades, les sól·teres i els sebel·lins. A la primavera arriben a Mallorca espècies que han passat l'hivern a Àfrica, entre elles dues molt interessants: la terrola i la guàtlera, aquesta darrera molt més fàcil de sentir que no de veure. A l'hivern altres espècies fan el relleu, entre les quals podem citar les aloeses, les titines sordes i els xàtxeros blancs, i també les juies i els fuells.

Durant els viatges d'anada i tornada entre Àfrica i el continent europeu, algunes espècies també trien els espais oberts del Pla per descansar i alimentar-se. És el cas, per exemple de dos petits rapinyaires que es deixen veure sovint en primavera: el xoriguer camaroiç i el xoriguer petit. A la tardor podem veure les grans grues, majestuoses i cridaneres.

Com veim, els conreus del Pla són fonamentals per a moltes espècies que a la resta de Mallorca no són tan habituals. La seva conservació és també ben important. El seguiment de

les poblacions d'aus que es realitza a Europa des de fa dècades està indicant que les espècies que més estant minvant són les lligades a ambients agraris. Els canvis que estan patint els conreus (minva en la riquesa d'espècies i varietats plantades, ús massiu de pesticides, abandonament de pràctiques tradicionals, o fins i tot abandonament dels conreus i canvis d'ús dels terrenys) estan darrere aqueixa minva.

Confiam que aquesta guia, amb els itineraris naturalístics que et suggerim a continuació, t'animi a conèixer una mica més el Pla i la seva biodiversitat, ja que sense dubte aqueixa és la primera passa per aconseguir que la zona es valori com pertoca i es preguin les decisions adequades per mantenir els processos necessaris per a la seva conservació.



Sól·tera, *Emberiza calandra*

Cultius i natura als voltants de Maria

Distància: 7,9 km

Recorregut: la major part pla, amb pujades suaus

Dificultat: fàcil

Durada: aproximadament 3h

Començarem el nostre itinerari a la plaça del poble, des d'on partirem pel carrer Nou, un carrer ample que ens durà cap a la part alta del poble.

En aquest carrer podem observar l'arquitectura tradicional de la zona urbana, molt senzilla, amb habitatges de dues plantes majoritàriament construïdes de marès vist. Tot seguit, passarem per la plaça del Mercat.



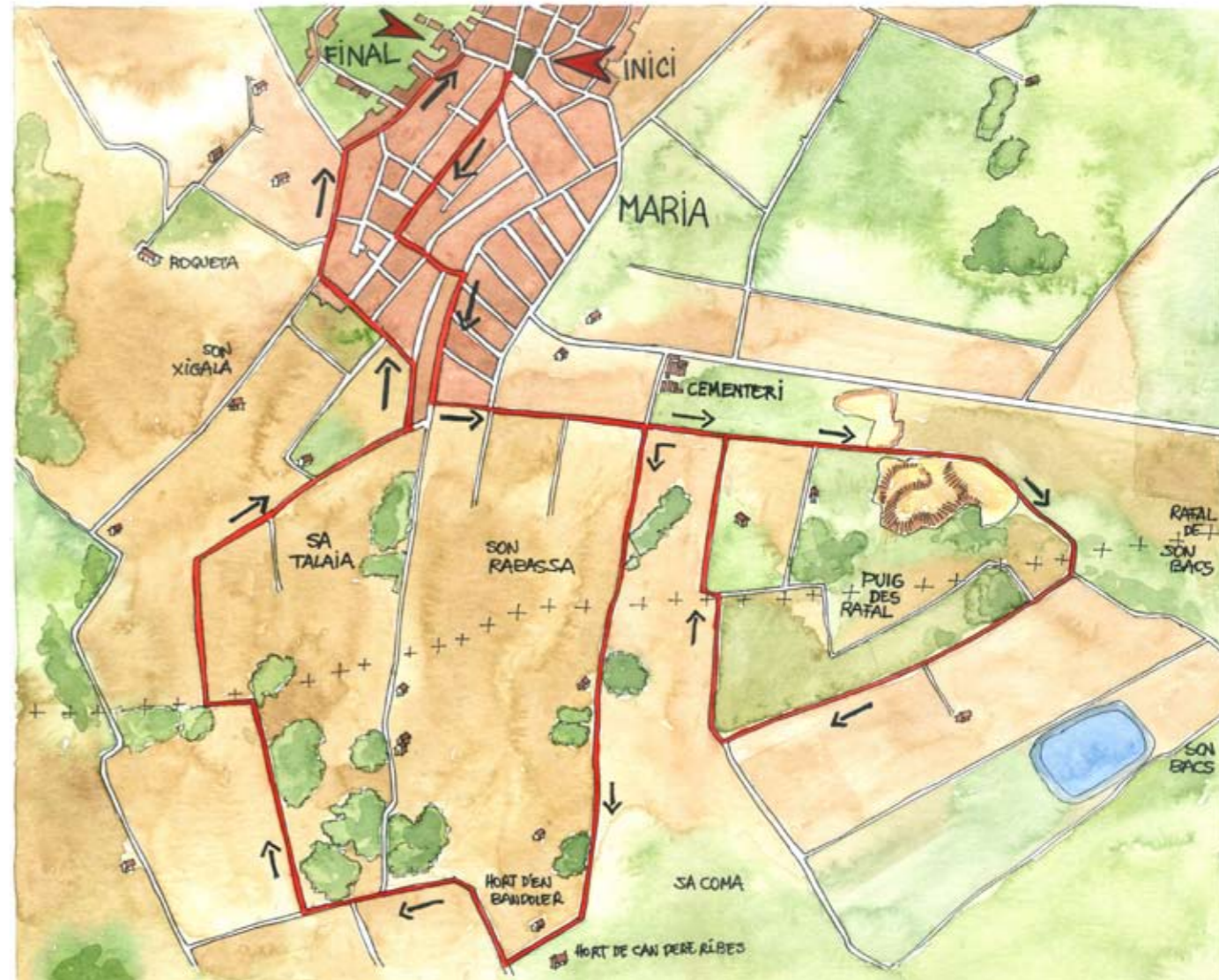
Oronelles, *Hirundo rustica*

Durant l'itinerari pel nucli urbà, també observarem petits horts, tan d'hortalissa com d'arbres fruiters -la majoria tarongers i llimoners-, on és fàcil veure mèrleres i gorrions teuladers. També, com a tots els pobles del Pla, durant la primavera s'encalquen les falzies pel cel del poble, ja que poc després criaran baix les teules de les cases, abans de retornar cap a Àfrica, a finals d'estiu.

Girarem a l'esquerra en arribar al carrer Escola dels Nins on, com el seu nom indica, trobam l'antic centre escolar del poble, avui dia tancat. Avançam pel carrer, en una suau pujada, i seguim fins al final. Durant el recorregut pel nucli urbà ens pot cridar l'atenció la poca gent que ens trobarem; de fet, sentirem més cantos d'ocells i veus, escaïnadissa i bramuls d'animals domèstics que no de persones. Els animals de corral atreuen moltes aus insectívores, especialment a l'estiu, com els papamosques o les ornelles.

En arribar a dalt de tot del carrer, tombarem a la dreta pel carrer de s'Arraval. En aquest lloc veurem com les façanes de marès s'alternen amb les de pedra i, també, podrem observar que, com molts dels carrers de pobles de Mallorca, aquí tampoc no estan dissenyats pels cotxes. Això fa que, avui en dia, les voreres per a vianants siguin pràcticament testimonials.

En aquest carrer també podrem observar com molts dels portals presenten arcada de mig punt. A l'alçada del número 194, voltarem a l'esquerra, pel carrer d'en Ribes, un carrer en pendent. Abans de començar la baixada, podem contemplar una panoràmica de la serra de Llevant, així com també una part del nostre itinerari, ja que ens dirigim a la pedrera que veiem al davant i que en el poble coneixen amb el nom de "des Puig".



Al final de la capdavalhada, ja sortint del nucli urbà, veurem els diferents cultius típics del Pla; en trobarem de tipus extensiu, com

poden ser les sembrades de cereals diversos, o els cultius d'arbres fruiters, entre ells ametllers, garrovers i arbres de fruita dolça, com els tarongers o els albercoquers. I com no pot ser d'una altra manera, trobarem molts petits horts i vinyes per al consum familiar. Aquesta combinació d'hàbitats diversos atreu un gran nombre d'espècies d'ocells, moltes de les quals podrem veure per aquest indret durant tot l'any, com busquerets de capnegre, vitracs, cadeneres, verderols, gafarrons o passerells i, a l'hivern, d'altres com el ropit o els coa-roges de barraca.

Avançam per la carretera i, ben aviat, veurem ja, a l'esquerra, el cementiri. Una vegada l'haurem passat i just darrere, hi observarem al fons una estructura de ferro, ben alta, a la part nord del poble. És l'antiga farinera que, malauradament, està en desús, com la majoria de les que coneixem a Mallorca.

El recorregut ens durà davant la pedrera. Haurem d'estar atents a l'entrada i sortida dels camions. Aquesta és una mina a cel obert, una tècnica d'explotació que provoca un gran impacte ambiental, ja que la seva restauració és pràcticament impossible i les molèsties (pols, renous i vibracions) pels veïnats de la zona són nombroses. Hem de mirar cap el cel, ja que potser veurem el vol del xoriguer, rapinyaire que aprofita les parets de la pedrera per a nidificar.

En haver passat el perímetre de la pedrera, el camí es bifurca. Aquí, on veurem un ullastre de grans dimensions, girarem a la dreta per un camí més estret.

Els cultius més propers a la pedrera estan, pràcticament tots, abandonats i veiem con els ullastres hi creixen i ocupen l'antic espai agrícola.

Els terrenys són bastant pedregosos, i això ho constatam en la



Rotaboc, *Lonicera implexa*

quantitat de paret seca que tenim a l'entorn. També veurem que la majoria de cultius són d'arbres fruiters. A la part dreta del camí, la garriga és la que ocupa l'espai, predominant-hi les mates, els ullastres i també el rotaboc, entre d'altres plantes. Aquest espai l'aprofiten molts tords i ropits a l'hivern, com també altres espècies més difícils d'observar, com el xalambri o els busquerets de capell. Tots ells estan aquí perquè hi troben gran quantitat de fruits dels quals alimentar-se, ja que la fructificació de moltes plantes de pinar i garriga coincideix amb el moment de l'arribada d'aquestes aus. A canvi, els ocells n'afavoriran la dispersió de les llavors.

Així com anam pujant, podrem observar, a la nostra esquena, el poble d'Ariany i, a l'esquerra, les serres de Felanitx (puig de Sant Salvador, puig des Milà...).

El cultiu de l'ametller i garrover se combina amb el pasturatge de ramats d'ovelles, cosa que facilita el manteniment de les finques, ja que el bestiar controla el creixement de les herbes i estalvia feines d'estassada amb tractor. A l'hivern, alguns esplugabous acompanyen els ramats i aprofiten per menjar qualsevol animaló que fugi del pas de les ovelles quan aquestes pasturen. És corrent veure'ls posats sobre el llom dels animals. Molts xàtxeros blancs i titines tresquen també pels camps oberts, cercant insectes i llavors per alimentar-se.

Just abans de començar la baixada, a la dreta podrem observar una paret seca, amb unes pedres d'una grandària considerable. Si miram el sòl de la finca entendrem el perquè d'aquestes dimensions, ja que hi abunda la rocalla. Encara així, els pagesos varen tenir coratge d'aprofitar el poc sòl útil per sembrar-hi arbres.

Des d'aquest punt començam la baixada, fins a trobar la carretera. Deixam el camí de terra i giram a la dreta.



Esplugabou, *Bubulcus ibis*

En aquest tram tenim una bona panoràmica del poble de Maria. Anirem caminant, apropant-nos al poble i deixarem enrere la zona de muntanya, per recórrer la part baixa del municipi de Maria, on predominen els camps de cultiu, tot i que trobarem petites zones boscoses.

Mentre anam caminant, podrem observar cultius de vinya, ametllers, figueres, garrovers i, també, d'oliveres joves. El cultiu d'olivar s'estén tímidament pel pla de Mallorca i entenem que amb l'objectiu d'intentar diversificar l'aprofitament de la terra.

Durant uns metres, transitarem per un tram de carretera que ja havíem fet d'anada. A l'alçada del punt verd, girarem a l'esquerra i seguirem l'itinerari.

Per aquesta zona, les tanques són més grans i el cultiu de ce-

Cucullada, *Galerida theklae*

real és el que predomina. Als camps de cereals hi viuen espècies més adaptades als espais oberts, com la sòltera, les cucullades, les terroles a l'estiu o les aloses a l'hivern.

Més enllà, a uns 500 metres, arribarem a una finca localitzada a la dreta del camí, dedicada a l'hortalissa de temporada. Segons el moment de l'any, podrem observar les varietats a sembrar i les feines necessàries pel manteniment d'un hort d'aquestes característiques. No serà difícil veure, durant l'hivern, els petits ulls de bou buscant insectes dins l'hort, i durant tot l'any verderols i gafarrons.

A uns 20 metres enllà, podrem veure, a l'esquerra, una era en bones condicions, fàcilment recuperable. Està feta aprofitant unes pedres del mateix terreny. Des d'aquest punt podem contemplar el puig de Sant Onofre i el puig de Randa, més al fons.

Seguim pel nostre camí, tot dret, fins que la carretera es bifurca. En aquest punt voltarem a la dreta i avançarem entre camps oberts, de conreus de cereals. De cop, després d'un revolt a l'esquerra, toparem amb un pou paredat, ben arran del camí, a la nostra dreta. Si guaitam al seu interior, veurem que tot el coll està fet de pedra en sec. Això facilita la infiltració d'aigua del terreny. Just darrere seu, si observam dins la tanca, hi veurem un petit pou alineat amb el primer, la qual cosa ens indica que treuen l'aigua de la mateixa vena.

Seguirem el vial durant uns 200 metres i passarem per un bosquet d'ullastres, pins i qualque alzina. Aquí podrem sentir el cant altaner del ferrerico i, a les zones més ombrívoles, la veu del pasaforadí. El ferrerico s'alimenta de gran quantitat d'erugues, fins i tot de la procesionària del pi, sent, per això, de gran ajuda en el control de tot tipus de plagues.

Girarem, tot seguit, pel segon camí a la dreta, que ens durà directament al poble de Maria i que té el nom de camí des raig de l'Aigua.

Al llarg d'aquest tram del recorregut, la tipologia del terreny és canviant i els petits turons que componen el paisatge fan que els cultius de cereals estiguin intercalats amb zones de bosc i horts familiars. Molts d'ells mostren la presència de plantes ornamentals, una pràctica molt estesa en l'agricultura ecològica. En fer calor, sentirem el cant repetitiu de la petita butxaqueta i veurem algun capsigrany pujat als cimats dels arbres.

Avançant entre camps de cultiu, horts familiars i segones residències, arribarem a Maria, després de pujar una forta pendent, ombrejada per grans ullastres, que se fan a les voreres del camí.

En arribar dalt de la costa, voltarem a l'esquerra pel carrer de Villalonga, en direcció al centre del nucli urbà. Uns cent metres després, tomba a l'esquerra i comença una suau baixada. En acabar aquest carrer, comença el carrer Major, que és com una continuació de l'anterior, i que tira cap a la dreta. Si anam mirant a l'esquerra mentre caminam, podrem observar panoràmiques de la serra de Tramuntana. El carrer Major és llarg, tot i que

estret, i transcorre entre cases de dues plantes amb molt d'encant. Aquesta via acaba al carrer de l'Església, que ens queda ara just a la nostra esquerra. Nosaltres, en canvi, girarem a la dreta, pel carrer de l'Església, el qual ens durà directament de nou a la plaça del poble, on donarem per finalitzat el nostre itinerari. •

Gafarró, *Serinus serinus*

De Petra a sa Valleta

Distància: 14km

Recorregut: pla amb suaus pendents

Dificultat: fàcil

Durada: aproximadament 4h

L'itinerari que proposam se pot realitzar de diferents maneres en funció dels nostres interessos: se pot fer tant un recorregut paisatgístic, com patrimonial, com naturalístic, o bé de tot un poc. Trobarem espais de bosc i garriga i, sobretot, trobarem espais agrícoles i molts d'elements etnològics que han acompanyat les feines i la vida del camp en el darrer segle.

Durant l'itinerari localitzarem innumerables sínies de sang, pous, possessions, síquies, casetes de roter o molins de vent.

Aquest itinerari té com a punt de partida l'estació de tren del poble de Petra, des d'on iniciarem l'excursió, passant per diferents carrers del poble. Primerament, recorrerem el carrer Alfarrería, continuarem pel carrer Ample i girarem pel carrer Manacor, que ens durà fins al carrer Califòrnia. Després ens desviarem a l'esquerra i avançarem fins que trobem l'escola. Una vegada allà, girarem a la dreta cap al camí de Son Fogó. Si la sortida la feim durant la primavera o a l'estiu, podrem sentir durant tot aquest tram el cant de les falzies i veurem alguns altres aucells, com els cabots i potser alguna oronella. A l'hivern, en canvi, haurem de mirar per les teulades per trobar als coa-roges de barraca que ens estaran vigilant des de dalt de les cases i, sigui quin sigui el moment de l'any de la sortida, segur que ens acompanyaran els gorrions teuladers.



Seguim uns pocs metres aquest camí fins al carrer d'en Botelles, que neix a la dreta i a partir del qual començarem un recorregut que ens durà per la zona pre-urbana, on es mesclen els horts i les segones residències. Després de caminar uns 700 metres, ens introduïrem a una fora vila encara en actiu, on les diferents estacions de l'any i el calendari pagès donen com a resultat un paisatge dinàmic, ple de colors i vida. A les zones d'hort hi viuen moltes espècies d'aus prou conegudes per tots: cadeneres, passerells, verderols o mèleres que veurem tot l'any; d'altres com els papamosques només a l'estiu, i els ropits o els xàtxeros blancs just a l'hivern.

Passam pel túnel, per evitar la carretera que du a Manacor, i arribam a un camí asfaltat, el camí de Son Dalmau. Aquí giram a l'esquerra i, ens uns 100 metres s'acaba el tram asfaltat i anam paral·lels a la carretera, per un camí de terra que, un poc més endavant, gira a la dreta. En aquest tram trobam diferents conreus d'arbres de cultiu a la seca (albercoquers, figueres i ametllers), tanques de cereals, petits boscos de pins... i, en arribar a un camí de grava, girarem a l'esquerra.

Al fons podem observar la serra de Tramuntana. En arribar al camí asfaltat giram a la dreta per una carretera estreta i continuam l'itinerari amb una suau pujada; anam trobant petites finques amb animals i horts familiars, combinats amb sembrats d'arbres i cereals. Anam caminant per un mosaic de cultius durant una estona sense deixar aquesta carretera i, en un moment donat, a l'esquerra, trobam les possessions de N'Ubiana. A partir d'aquí el camí apareix delimitat per parets de pedra en sec; a una banda el cultiu predominant és de figueres i, a l'altre costat, una garriga d'ullastres i mates. Des del camí descobrirem diferents possessions, unes abandonades, altres en molt bon estat de conservació i altres on l'arquitectura tradicional ha estat substituïda per unes

reformes amb un gust dubtós.

Tota aquesta zona té una gran riquesa d'espècies d'ocells ja que hi ha tot un mosaic d'hàbitats i això permet que se puguin ob-



Coa-roja de barraca, *Phoenicurus ochruros*, mascle

servar espècies pròpies de cada un d'ells. N'hauríem de destacar, a més de les que ja hem vist fins al moment, el xoriguer, el ferrerico, el puput, el vitrac o el formiguer... espècies que podrem veure tot l'any. A l'estiu s'afegeixen el capsigrany, el xàtxero groc o la tórtora i, a l'hivern, altres com el tord, l'estornell o el pinçà.

Seguim el nostre itinerari que ara va en una suau pendent en baixada i, a la dreta, toparem amb Sa Canova Vella, una possessió amb diverses construccions. A partir d'aquí el paisatge comença a canviar, des d'aquest tram ja veiem el gran barranc i les finques de devora el torrent. Després d'un parell de revolts i ja en baixada, trobarem a l'esquerra la font de n'Orenga, que té una gran pica per recollir l'aigua.

A uns 50 metres, just devora d'una casa petita empedrada, hi ha un interessant punt per a l'observació del paisatge: a la vista, tota la vall, el pla de Mallorca i la serralada de Felanitx.

Des d'aquí, observant la gran panoràmica, potser veurem l'àguila calçada, potser un falcó o, fins i tot, alguna milana que visita la zona per cercar aliment o algun grup de corbs passant d'una banda a l'altra.

Seguim la baixada i passarem per una gran possessió restaurada, Son Roca Vella. Just davant, a la nostra esquerra, podem observar com una petita cova es va habilitar per fer-hi una soll. Encara es conserven les menjadores.

En aquesta possessió veurem moltes marjades i, curiosament, algunes d'elles són aprofitades per sembrar-hi noguers.

A uns 50 metres, ja a la part baixa de la vall, trobarem els sedadors de la finca, avui en dia encara en actiu i amb un important ramat d'ovelles.

Una estona després arribarem al torrent de na Borges, amb les riberes farcides de vegetació, representada per les canyes i els polls blancs. Travessarem el torrent i, aleshores, podem observar extensos conreus de cereals i diverses construccions típiques de la fora vila pagesa. Aquest tram és esplendorós gràcies a l'abundància d'aigua, que facilita els cultius d'alfals i diversitat d'hortalisses. Aquesta zona se coneix amb el nom de sa Valleta i dona nom a les primeres cases que trobarem a l'esquerra de l'itinerari, una vegada arribam a la Vall.



Ovella

Aquesta abundància d'aigua i de vegetació també ens ajudarà a trobar noves espècies d'ocells, com el rossinyol, que canta a tot hora durant l'estiu, o el rossinyol bord que hi viu tot l'any. A més n'hi podem veure d'altres, com el busqueret de capell o el passaforadí o fins hi tot sentir alguna guàtlera als camps de cereals.

Seguim avançant per la carretera que travessa sa Valleta fins que arribarem a un punt en què la carretera es divideix en dos, just on hi ha una caseta. En aquest punt girarem a la dreta i passarem junt a uns xiprers que fan de tallavents a un cultiu de tarongers.

A uns 20 metres, després de travessar novament el torrent, veurem, a l'esquerra, la sínia de ses Rotes de sa Canova, la que veurem en millors condicions de tot l'itinerari, just al front de les cases de ses Rotes de sa Canova, construïdes de marès i en molt bon estat de conservació. Entram al camí Rotes de Sa Canova

i giram a l'esquerra, passant entre la possessió i la sínia. Aquest tram del camí, és on la presència de l'aigua és més evident: a la nostra esquerra ens acompanyarà una síquia construïda en pedra i marès i, si ens fixam bé, podrem comptar fins a set sínies de sang diferents.

Per les síquies podrem observar gallinetes d'aigua i alguna ànhera, que aprofiten aquests llocs per nidificar. També ho fa el xàtxero groc, en aquestes zones humides.

La vegetació silvestre és abundant i les finques que encara estan en actiu, aprofiten el poc desnivell i la disponibilitat d'aigua per fer tot tipus d'hortalissa i de fruita d'estiu.

Deixam enrere sa Valleta i la zona cerealista, on hi viuen tot l'any espècies com la butxaqueta o la cucullada, a l'estiu també la terrola i a l'hivern l'alosa, la titina o el xàtxero blanc. També a l'hivern potser podem tenir la sort de veure grups de juies i fuells descansant als camps llaurats.

A uns 350 metres de les cases de ses Rotes de sa Canova girarem a la dreta per un camí de terra que puja cap a la zona de Son Roqueta, passarem per unes cases abandonades des d'on se pot observar una gran panoràmica de sa Valleta. En aquesta zona també criden l'atenció unes coves fetes dins els marès i que, en el passat, feren la funció de sestadors i altres dependències per als animals.

Seguirem aquest camí fins que tornam a sortir a les cases de Sa Canova. Aquí girarem a l'esquerra i, durant una estona, avançarem en sentit contrari pel camí ja fet a l'anada, fins que trobem un desviament asfaltat a la nostra esquerra.

Seguirem aquest camí i passarem per diferents finques amb cultius d'hortalissa, Aquesta zona se coneix amb el nom de sa



Xàtxero groc, *Motacilla flava*, mascle

Coma. Arribarem a un tram on, a l'esquerra, podrem contemplar un gran pinar. Prosseguim per aquest tram asfaltat i, després d'una recta molt llarga, seguirem pel mateix camí, que volta a la dreta. Després d'una estona i passar per diverses finques arribarem a uns hivernacles que es dediquen al cultiu d'hortalisses, seguits per diferents construccions agrícoles, ramaderes i residencials d'arquitectura tradicional, on podem observar solls, sestadors, casetes de pedra i cases de possessió. En sortir d'aquest redol, en baixada, podem contemplar unes vistes del pla amb el poble de Petra a l'esquerra i la serra de Tramuntana al front. Un parell de revolts després i, entre camps de cereals, ametllers i figueres, amb construccions agrícoles, trobarem el camí que ens du al túnel de tornada cap al poble de Petra.



Sínies del camí de ses Rotes de sa Canova

Continuarem el camí que ja havíem fet d'anada fins que, en arribar al carrer de l'escola, estarem atents, ja que a pocs metres a l'esquerra, veurem l'antic traçat del tren, avui dia convertit en passeig per vianants, que ens durà fins a l'estació, donant per acabat aquest itinerari. •



Agricultura i bosc a Vilafranca

Distància: 4,5km

Recorregut: suau amb pocs pendents

Dificultat: Fàcil

Durada: aproximadament unes 2h

Començarem el recorregut a la plaça de l'Ajuntament, on podem observar les construccions d'arquitectura tradicional, és a dir: façanes paredades i obertures

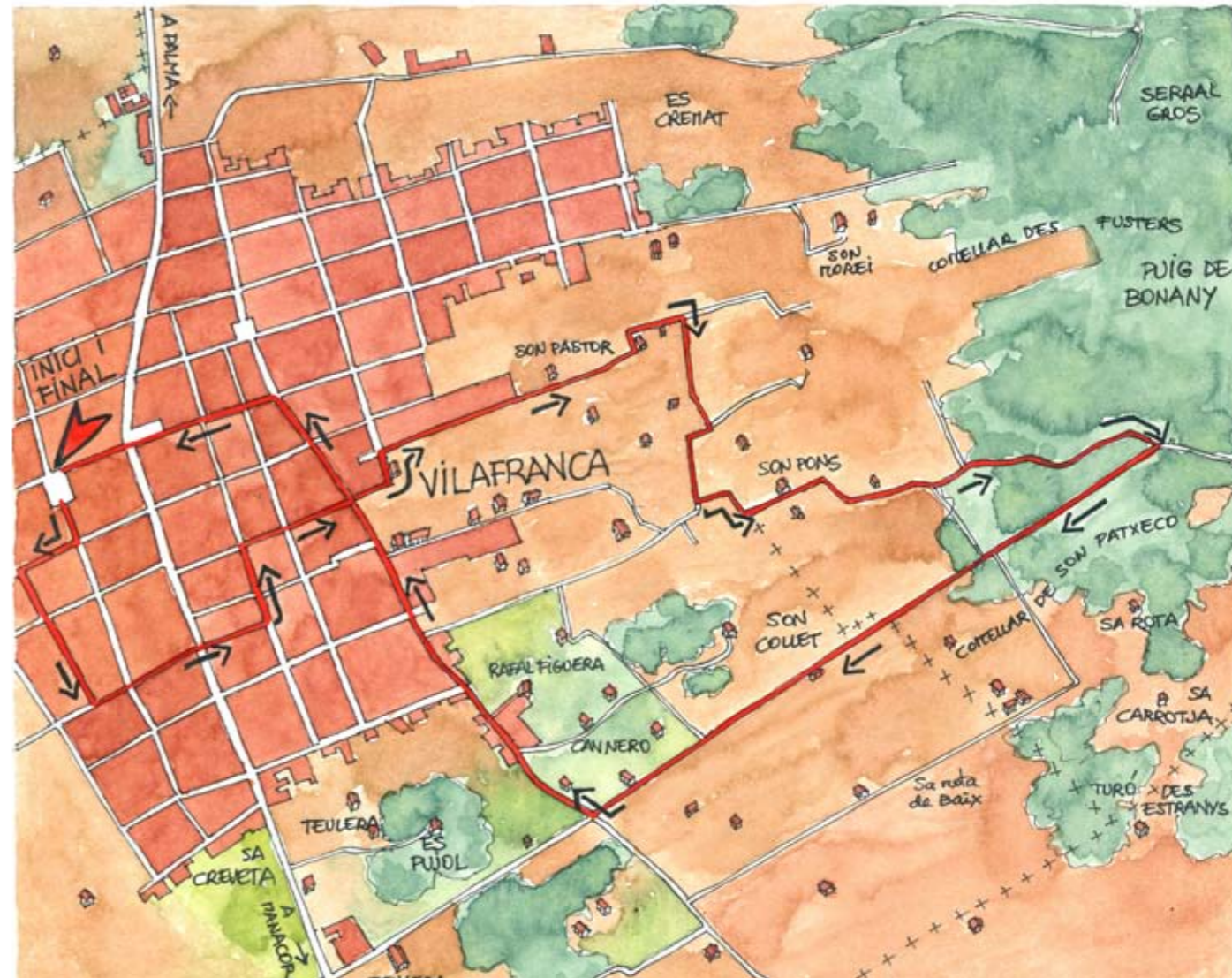
emmarcades de marès. L'arxiduc Lluís Salvador esmentà a finals del s.XIX com era típic que els parrals formassin part de les façanes del poble, una característica prò-

pia de Vilafranca i que la feia diferent a altres nuclis urbans del pla de Mallorca.

Precisament per observar els emparats que encara queden a alguna de les façanes, iniciarem el recorregut pel carrer principal i, en arribar al carrer de s'Aigo girarem a la dreta. En aquest carrer ja podem veure una parra a la façana del número 41, continuem uns metres i voltarem a l'esquerra pel carrer de la Unió el qual seguirem tot dret. Poc després de travessar el carrer d'es Sol veurem una nova parra a l'esquerra, que té més de 60 anys i seguint pel carrer de la Unió encara en trobarem una altra, també a l'esquerra, a la façana d'una casa antiga. Durant el recorregut serà fàcil veure gorrions teuladers per les teulades mentre anam caminant i, si és primavera o estiu, a les cridaneres falzieis amb els seus vols rapidíssims. Seguim endavant fins que el carrer de la Unió s'acaba, i aleshores, voltam a l'esquerra. Aquest és el carrer de na Llobera i ens durà, costa per amunt, fins al carrer de Palma, deixant abans la plaça dels Donants de Sang a la nostra dreta. El carrer de Palma abans era el pas del tràfic que connectava els pobles de la comarca de llevant amb la ciutat de Palma, fins que se va construir la via de



Productes locals



circumval·lació. No hi ha cap dubte que aquesta infraestructura ha donat millor qualitat de vida als habitants del poble, però també és cert que molts dels negocis que donaven a la carretera i oferien productes agrícoles varen haver de tancar. De les botigues que queden, n'hi ha que ofereixen productes de temporada cultivats per ells mateixos, com els melons a la seca. Al carrer de Palma, a més a més, hi ha tot un seguit de negocis (forns, botigues,...) que ens poden servir per aprovisionar-nos de queviures per a l'excursió, si fes falta.

Una vegada arribem al carrer de Palma des del de na Llobera, l'hem de travessar tot recte i seguir el carrer del metge Josep Sansó, que tenim just al davant. Aquí iniciarem una suau pujada per aquest fins que ja no podem seguir més perquè s'acaba. En aquest punt girarem a l'esquerra. Aquest és el carrer dels Reis de Mallorca i l'haurem de seguir fins que trobem el carrer del Nord, el qual prendrem voltant a la dreta i seguirem també amb una suau pujada. Seguirem el mateix sentit de marxa travessant alguns carrers però sense deixar el carrer Nord fins que el mateix vial fa una volta a l'esquerra. Pocs metres després, surt a la dreta un camí, estret i asfaltat, amb un senyal que diu "camí tallat" i que segueix en pujada. L'hem de seguir fins fora del centre urbà, on comença a recórrer les típiques finquetes de fora vila, grans i petits horts de fruiters i hortalisses que s'entremesclen amb habitatges d'una arquitectura molt humil.

Aquest és un lloc on abunden ocells prou coneguts com les cademes, mèrleres, gorrions teuladers, puputs... són espècies que viuen bé a llocs transformats per l'home, del qual se n'aprofiten.

Seguint el nostre recorregut, arribem a un lloc on la carretera fa una doble corba en forma de 4 i, un poc més endavant, l'asfalt

s'acaba per donar pas a un camí de terra. Just aquí girarem a la dreta per un caminet de terra.

A partir d'aquest punt començarem un recorregut que ens durà per camins rurals, la majoria d'ells delimitats als costats per



Cadamera, *Carduelis carduelis*

marges de pedra on trobarem cultius de cereals i cultius d'arbres de secà, com el garrover (*bon arbre és el garrover que fa garroves tot l'any, quan culls les d'enguany ja té les de l'any qui ve*), sent el més representatiu el cultiu de l'ametller. Per aquest motiu se recomana fer aquesta activitat especialment en la temporada de floració d'aquest arbre, generalment entre els mesos de gener i febrer. Durant la trespada trobarem petites finques amb figueres de moro, resultat d'un passat de tradició de la cria porcina, encara present a molts d'indrets de les Balears. És per aquí on ens serà més fàcil veure i sentir el capsigrany i el papamosques durant l'estiu i els xoriguers en qualsevol moment de l'any. També passejers, gafarrons i verderols cerquen menjar per la zona i a l'hivern formen petits esbarts.

En el transcurs de l'itinerari també passarem per petits boscos mixtes de pins, alzines i ullastres. De fet, el conjunt del recorregut és un mosaic de zones de cultius de cereals, arbres de fruits secs, tanques de tarongers, mandariners i zones boscoses, que ens ofereix molta diversitat tant en referència a la fauna ornitològica com a la flora. Per aquí trobarem aucells més amagadissos com els busquerets de cap negre i de capell i molts de tords i ropits durant l'hivern, i plantes tan curioses com les orquídiades.

Seguim el nostre itinerari pel caminet a la dreta, just en acabar l'asfalt. Aquest camí ens durà fins a una petita explanada amb una finca tancada amb paret de bloquets. Aquí agafarem el camí a la dreta i continuarem caminant uns 50 metres tot dret, moment en què el camí volta a l'esquerra i el seguim fins que arribem a una intersecció a la qual girarem a l'esquerra per un camí de terra. Per aquí hi ha algunes tanques amb animals de granja. Continuarem per aquest traçat, al llarg del qual podem observar, a més d'alguns ullastres, diferents conreus associats al pla de Mallorca i veurem com en aquesta zona se va apostar clarament pel



Figuera de moro, *Opuntia ficus-indica*

Rupit, *Erithacus rubecula*

cultiu d'ametllers. També hi trobarem moltes finques amb figueres de moro. A un tram recte descobrim, a l'esquerra del camí, un hort amb un pou i unes petites marjades que aprofiten el desnivell del terreny.

Avançant entre camps d'ametllers fins que arribem a una zona boscosa. Tot d'una veurem una intersecció de camins. Nosaltres seguirem recte i ens endinsarem a un bosc de pins, especialment

al costat esquerra, i seguirem per aquí fins que trobem un nou desviament cap a la dreta. En aquest punt prenem per aquest camí de la dreta i enfilam de nou direcció a Vilafranca.

Al pinar potser sentirem el cant dels trencapinyons, que sempre se mouen per les parts altes dels arbres. Igualment, a la primavera, i amb un poc de sort, podrem gaudir dels cantos del busqueret de capell o del passaforadí i, fins i tot, del rossinyol.

Camí de pinar i, sempre recte, el camí se fa més estret i ens du a una zona de grans i petites parcel·les de cultius diferents on predomina el d'ametller. Baixarem un pendent molt pronunciat i sortirem a un camí ample. Per aquests camps, no és difícil observar titines i xàtxeros trescant per terra a l'hivern. Tot seguit, hem d'ascendir per una pista encimentada que ens durà a la zona preurbana. Abans de començar la baixada, podem observar una vista panoràmica de la serra de Llevant i del pla de Vilafranca. Continuarem pel carrer asfaltat fins que girarem en direcció al poble, pel carrer des Vent. Aquesta barriada se coneix com a

es Rafal Figuera. En aquest tram podem observar les façanes marcades amb els números 97 i 95, molt característiques de l'arquitectura tradicional. Uns 50 metres endavant, a l'esquerra del carrer, veurem un pou amb el coll fet de marès i amb una gran heura que l'envolta.

Anirem creuant carrers sense deixar en cap moment el carrer Nord fins que trobem el carrer Pare Jaume Rosselló. Aquí girarem a l'esquerra i seguirem per aquest

carrer cap avall fins que arribem al carrer de Palma. Just abans passarem per la plaça Constitució. En travessar el carrer de Palma, seguirem pel carrer Fra Lluís, que ens durà directament de nou a la plaça de l'Ajuntament, el punt de sortida i on donarem per finalitzat el nostre recorregut. •



Casa al carrer Rafal Figuera, Vilafranca

El pla de Lanzell

Distància: 10 km
Recorregut: suau amb pocs pendents
Dificultat: fàcil
Durada: aproximadament 2,5 h

Aquest itinerari ens descobreix un paisatge molt característic d'aquest indret del pla de Mallorca: les planures cerealístiques.

Partirem de la possessió de Son Joi, que delimita el Pla de Vilafranca a la part sud del municipi. Per arribar-hi, haurem de seguir la carretera Ma-5111, que surt de Vilafranca en direcció Felanitx. Passat el quilòmetre 4, la carretera comença amb una suau pujada i, just en arribar a dalt, coincidint amb la primera paret seca que trobam, voltarem a la dreta per un camí asfaltat. Avançarem durant uns 750 metres fins a trobar, a la dreta, un bosquet de pins i mates, i just passat ens trobarem amb una zona oberta, que serà el punt d'inici del nostre recorregut. Des d'aquest punt podem gaudir d'una espectacular panoràmica dels camps agrícoles, encara avui dia en constant productivitat, mostrant un mosaic de colors i formes que ens fan entendre la importància del manteniment de les feines agrícoles. En aquest mateix punt, durant la primavera, anirem molt alerta a trepitjar les nombroses i variades petites orquídiades que creixen vora el camí.

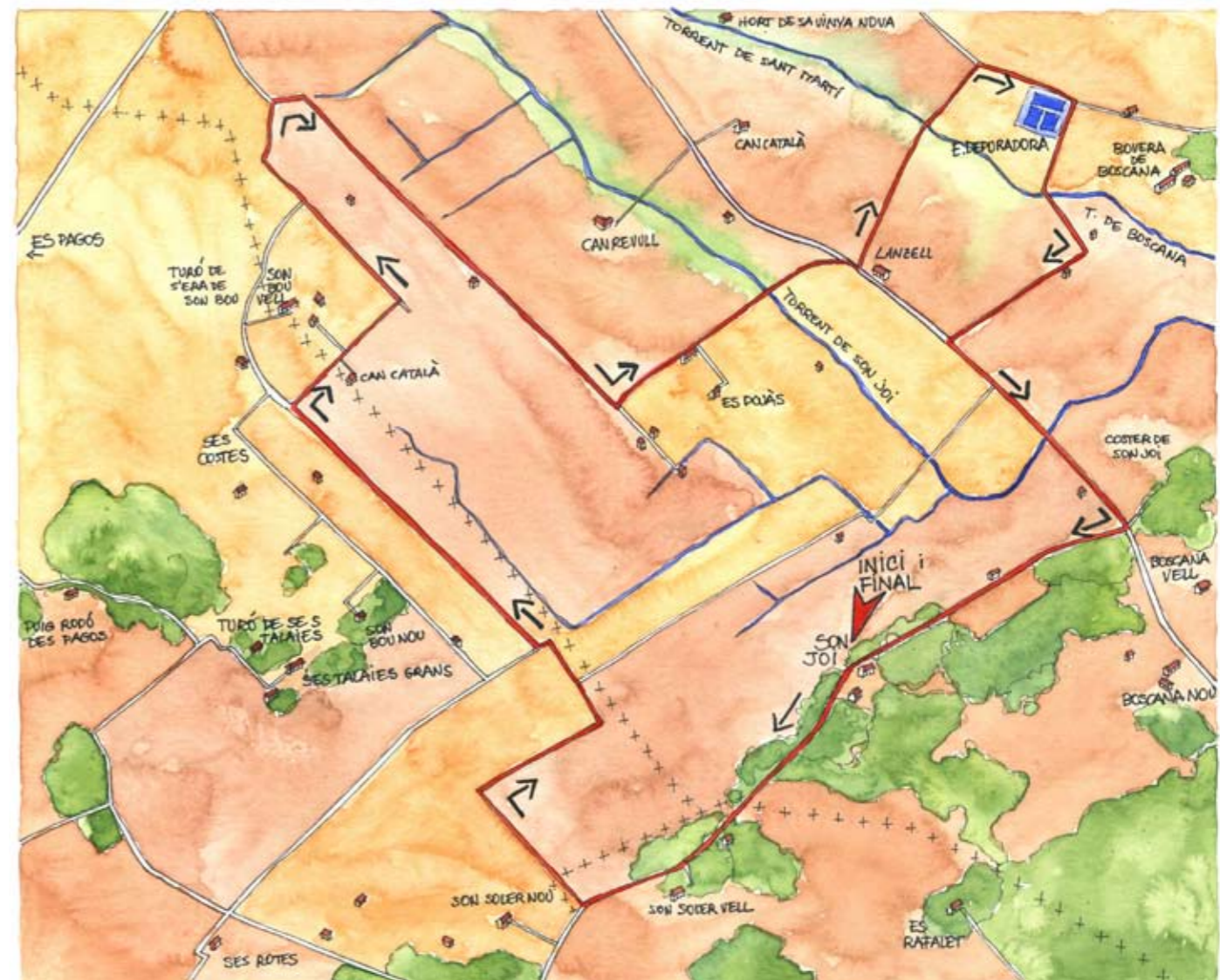
La majoria de conreus que veurem des d'aquí seran de cereals, entre ells: ordi, civada i blats diferents, com les varietats locals de xeixa i mort. A més a més, en trobarem d'altres en menor mesura, com els d'hortalissa d'estiu a la seca, i petits espais d'olivera i vinya.

Continuarem el recorregut en direcció a les cases de Son Joi, una possessió encara en actiu i en bon estat de conservació, que ens queda uns pocs metres endavant. Seguirem el camí entre una vegetació densa, a la dreta, on s'amaguen busquerets, ferrerics o reietons, i paret de pedra en sec a l'esquerra, rematada amb filferro de pues a la part superior. Se fa recomanable emprar en els tancats fils sense pues, ja que els ocells, sobretot els nocturns, com òlibes i mussols, poden topar-hi i lesionar-se greument.

Una vegada deixam l'asfalt, continuarem pel camí de grava. Un poc més endavant, a l'esquerra, veurem la finca de Son Soler Vell, punt on començarem la baixada en direcció al pla cerealístic. A uns 40 metres, a l'esquerra, identificarem una enfonsada



Alosa, *Alauda arvensis*



circular amb una columna al centre, que, antigament, era una bassa paredada que mantenia aigua pràcticament tot l'any.

Arribarem a una intersecció de camins amb una paret de pedra de construcció recent, girarem a la dreta i baixarem directament a la plana cerealista. Durant aquest tram podem observar la serra de Tramuntana i el puig de Bonany, i podem aprofitar el moment per intentar veure el pas d'espargers o milanes. Aquí destaquen dos dels pocs molins fariners que trobarem, ja que la zona és molt plana. Dissortadament aquets molins ja no conserven el ramell, però tot i així, les dues torres se conserven en bon estat. Una vegada arribam a la plana, veurem que les primeres finques conren majoritàriament figueres. Aquests arbres són molt freqüentats per busquerets de capell, sòl teres, vitracs, ... i a l'estiu podem descobrir qualche capsigrany a la part alta dels arbres, i també caçamosques, que empen l'arbre de talaia per localitzar mosques i papallones. Dur uns binocles ens facilitarà la seva observa-



Guàtlera, *Coturnix coturnix*

ció. A l'esquerra, repararem en una finca tancada, de les poques que trobarem, on pasturen ovelles durant tot l'any i entre les quals no serà difícil descobrir un grupet d'esplugabous cercant grills o llagosts. Aquests grans espais oberts, delimitats sols per síquies i petites bardisses, són l'hàbitat ideal per algunes espècies d'aus molt característiques, que van variant segons l'època de l'any en què es fa el recorregut. Si el feim a la primavera o l'estiu segur que veurem una gran quantitat de terroles, cucullades i sòl teres cantant. Al matí de prest sentirem cantar les guàtleres, tot i que veure-les és difícil, no com les perdus, omnipresents arreu. Al capvespre són inconfusibles els cants dels sebel·lins que, amb una mica de sort, podrem veure a distància.

A l'hivern tífiles sordes, tords i grívies, que semblen pedres dins el conreu, i també podem observar aquí una espècie d'aucell que només viu a grans zones obertes, l'alosa, que arriba a concentrar-se en gran nombre, així com ho fan també, durant els anys més freds, els fuells i les juies, que descansen sovint en grans esbarts als camps llaurats.

Proseguirem la marxa seguint el tancat de la finca, primer el camí ens durà cap a l'esquerra amb el poble de Vilafranca just enfront. Tornarem a girar a l'esquerra i immediatament agafarem el camí de la dreta. Seguint en direcció a Vilafranca, deixarem a la dreta una caseta en runes i a l'esquerra veurem petits turons amb arbres fruiters i zones boscoses, i també, ara de més a prop, els dos molins fariners. Durant aquest recorregut destriarem moltes petites construccions abandonades, destinades a la gent que feia feina el camp i al bestiar que feien servir. La majoria estan dividides en dues dependències, una per als animals -amb les seves menjadores- i l'altra per a les persones, amb una petita foganya, un pou per recollir l'aigua de la teulada i prestatges d'obra per col·locar hi els aliments. Seguint pel camí ens pot cridar



Paisatge d'estiu, i volant un mascle d'arpella cendrosa *Circus pygargus*

l'atenció una finca tancada de xiprers que servien per envoltar i protegir del vent un conreu de cítrics abandonat avui dia. Girarem en direcció a aquesta finca i, a l'esquerra, veurem la finca de Son Bou Vell, amb uns sestadors espectaculars i amb una activitat ovina encara viva. Seguirem aquest camí, i després d'una petita baixada, girarem a l'esquerra. A partir d'aquest punt el recorregut travessarà zones bàsicament cerealistes. Si realitzam l'itinerari entre els mesos d'agost i gener, abans que els cultius de cereals creixin massa, podem observar la gran quantitat de pous i sínies de sang que alberga el Pla de Vilafranca. També travessarem i caminarem just a la vora de moltes síquies, paredades, de marès o simplement de terra.

Deixarem el camí de terra per agafar-ne un d'asfaltat i el seguirem tot dret. Després d'una petita pujada, farem una baixada

i, a l'alçada d'una figuera situada a l'esquerra, a la vorera del camí, agafarem el vial de terra que surt a la dreta, en paral·lel a un torrent que l'acompanya uns metres. Seguirem aquest camí amb la serralada de Felanitx just davant nosaltres i el puig de Bonany a la nostra esquena. Si ens hi fixam, veurem que moltes de les síquies estan associades al cultiu de codonyers i carxofers. També ens pot cridar l'atenció un pi d'alçada considerable, acompanyat d'unes mates molt grosses que creixen pràcticament dins una antiga construcció. Girarem a l'esquerra pel primer camí que trobarem: el reconeixem perquè, a banda i banda, el terreny està ocupat o preparat per sembrar-hi hortalissa, ja que aquí es dediquen tot l'any al cultiu de temporada. Passarem per davant les cases de la finca fins a arribar a la carretera, on girarem en direcció a Son Joi, i tornarem a sortir de la carretera pel primer camí

a l'esquerra. La possessió que veim és Lanzell, que dóna nom a gran part d'aquest pla. Després de caminar uns 650 metres, prendrem pel camí de Can Bruno en direcció a la depuradora, punt on podrem observar algunes espècies d'aus aquàtiques com la gallineta d'aigua i, a l'hivern, descobrir qualque xàtxero cendrós

cercant insectes. Voltarem pel perímetre de la depuradora i, a l'esquerra, veurem la possessió de sa Bovera de Boscana, una gran vaqueria que avui dia fa funcions de magatzem agrícola.

El nostre itinerari travessarà el torrent de Sant Martí que sempre



Paisatge de finals d'hivern, amb un esbard de cadeneres, *Carduelis carduelis*

du aigua procedent de la depuradora. Haurem d'estar atents, ja que és freqüent veure, durant tot l'any, arpelles sobrevoant el torrent a la recerca d'aliment. Cal dir també que la zona del pla de Vilafranca acull l'únic punt de cria conegut a les Balears d'un altre tipus d'arpella estival, l'arpella cendrosa, que afegeix encara més valor a l'indret. I no tan sols això, també durant la primavera i la tardor els més espectaculars rapinyaires migradors com àguiles marcenques o xoriguers petits descansen aquí puntualment durant el seu llarg viatge, per al goig de molts ornitòlegs illencs.

Després del torrent, girarem pel primer camí a la dreta que trobam, en direcció a la carretera. En aquest tram trobarem casetes esbucades i un parell de pous. Si ens fixam, la majoria d'ells tenen el coll paredat i recullen l'aigua del terreny que es filtra a través de les pedres.

En arribar a la carretera, voltarem a l'esquerra, i anirem en direcció al punt de partida, amb el puig de Bonany a la nostra esquena i la serra de Llevant enfront.

Finalment vos recomanem que faceu aquest itinerari circular, de poc més de 10 quilòmetres, durant les diferents estacions de l'any. Gaudireu així millor de la trans-

formació del paisatge i veureu com evolucionen els canvis associats a l'alternança dels diferents cultius, i podreu observar les diferents espècies d'aus que ens visiten en cada època de l'any. •



Sebel-í, *Burhinus oediconemus*

L'altra Mallorca. Itineraris culturals

Aquesta publicació ens obre les portes a la descoberta d'un retall del Pla de Mallorca que podríem definir com l'altra Mallorca que molts mallorquins creim conèixer, que ens representa més del que imaginam i de la qual ben pocs ens en sabrien contar, més enllà de quatre obvietats. Estimam la costa i la muntanya, però El Pla just és conegut i valorat per aquells que hi tenen les arrels.

La contrada, sembla un paisatge homogeni i de baix interès però, alhora que li anem trobant els noms i la fesomia més íntima, ens anirà mostrant més i més les seves riqueses, matisos, racons i històries. Descoberta és sinònim d'exploració: acció de recórrer un lloc per trobar-hi allò que hi ha i que és desconeix.

Fins i tot al paratge més solitari i agrest hi trobarem alguna petjada humana: unes pedres recol·locades, un fogar en una balma, bocins de ceràmica trencada, un pou o una barraca esbucada... Pels territoris de Maria, Petra, Ariany i Vilafranca, trescant viles i foraviles anirem recomponent part de la història a partir de petits fragments, amarats dels colors, olors, formes i sons d'una natura sorprenent.

El camí ens menarà per terres majoritàriament de secà, caracteritzades per pocs relleus remarcables i amb clapes de bosc i garriga. Els habitatges es concentren a les viles que han crescut sobre els turons. Contrasten les grans possessions nobiliàries- Son Sant Martí de Lanzell, Son Fluixà, Son Santandreu, Roqueta, Son Roig, Es Pagos, Termenor, Montblanc, Son Perot Vell,

Boscana Vell... amb nombroses finques modestes més pageses, amb espais de petits horts i amb sementers oberts, sense tanques, ocupats per construccions ben humils.

Trobareu la presència misteriosa d'alguns talaiots supervivents- Son Pou Vell- o restes de poblats prehistòrics esvaïts- es Pujolet de Maria, sa Moleta, es Velar- i ensumarem l'herència morisca en alguns noms de lloc- Alcúdia-Arrom, Ariany, Hiachat (Santa Margalida), Tanca, Sentoder (Es Castellet), Albadellet o Benahitir (Es Reboster) que foren alqueries o rafals. Els nuclis històrics més antics conserven bona part del patrimoni històric, malgrat les excavadores. Des dels turons de Santa Margalida, vora el monumental temple gòtic, des de s'Alberg d'Ariany o des del Santuari de Bonany gaudirem de sorprenents vistes panoràmiques de la plana que visitarem. Identificarem les siluetes esmotxades dels molins fariners que s'han conservat. Prop del camí nostre trobarem albellons, pous històrics, *qanats* i *sinies* (pous d'Hero, Bo, Jurà, des Rentadors; fonts de Roqueta, de Son Roig, des Pujol, de s'Hort d'en Degollat) que són l'origen del poblament de la regió. Descobrirem la noblesa i sobrietat de l'arquitectura tradicional pagesa benestant, en contrast amb les casetes de còdols i argila dels arrendadors o roters de les sorts d'antics latifundis. Veurem d'aprop l'obra del siquià en els grans sementers de les terres baixes argiloses que permeteren llaurar prats inundats i estanys.

La vida agrària tradicional és a punt de ser passat oblidat.

Pel camí s'ha perdut saviesa, oficis, arrels, orgull, llengua... Pel camí, ara, hem de ser capaços de copsar algun ressò de les generacions passades que resti en aquest paisatge, en els topònims, en les pedres testimonials.



De Santa Margalida a Maria vora la Síquia Reial

Distància: 7,7 km

Recorregut: completament pla

Dificultat: fàcil

Durada: aproximadament 2,5h

El nostre itinerari comença un poc abans del punt quilomètric 2 a la carretera Ma-3521, que es localitza poc abans d'arribar a Santa Margalida venint d'Inca. En aquest punt, a l'esquerra de la carretera, surt el camí de Son Llopartet, des d'on iniciarem el nostre itinerari.

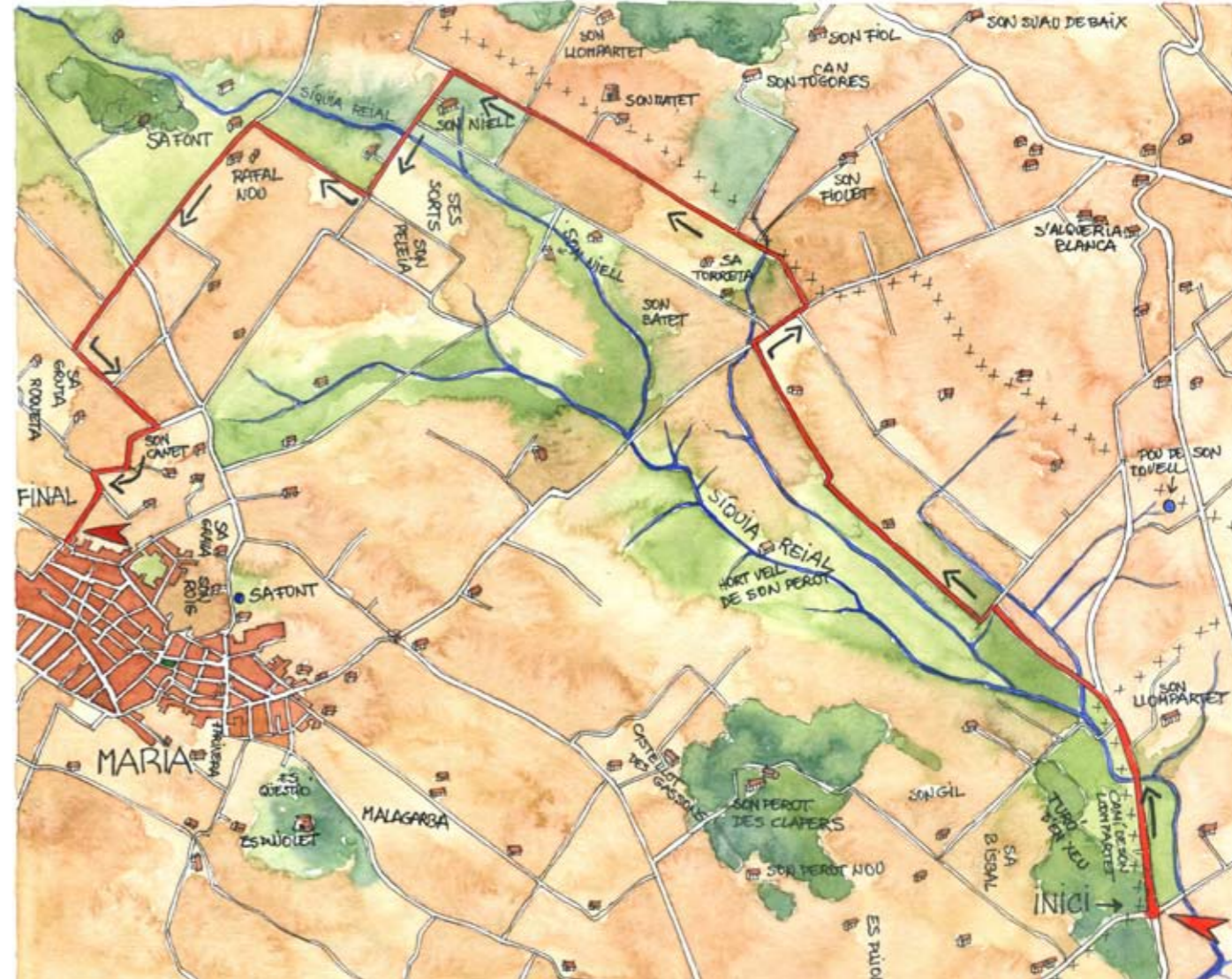
A la dreta del camí veurem la síquia Reial i un pont amb dos ullals que permet que l'afluent passi per davall de la carretera. La síquia Reial és el nom que rep el curs alt del torrent de Son Bauló. Neix a les proximitats de Sineu, travessa els termes de Maria i el de Santa Margalida, per abocar les seves aigües a la badia d'Alcúdia. Té 20 km de llargària i més de 54 Km2 de superfície de conca (GEM. V.2, p.a53).

De seguida, a l'altre costat de la síquia Reial, veurem un pou amb dos brancals i, un poc més enfora, una casa de marès amb un aiguavés. A l'esquerra del camí observem el turó d'en Xeu.

Seguim caminant i a la dreta del camí observem una senzilla caseta de pedra i marès d'un aiguavés. Devora aquesta es troba una petita sinia.



Son Llopartet



Just després, un pont de baranes de marès permet que la síquia Reial salvi el camí per sota. A partir d'ara, el llit del torrent anirà a l'esquerra del nostre itinerari.

Passat el pont trobam, a l'esquerra, una caseta de marès aferrada al camí. La meitat es troba esbucada i ocupada per la vegetació.

Tot d'una, a la dreta del camí, surt un

vial que ens condueix fins a Son Llompartet, una casa de dos aiguavessos i amb obertures simètriques, que dóna nom al camí que recorrem. Hi ha una escala adherida a la dreta de la façana que permet accedir al pis superior. La casa es troba envoltada de vegetació.

Continuam el camí que passa a ser de terra i poc després hi conflueix un ramal

des de la part dreta i travessa el camí per unir-se al recorregut de la Síquia Reial. Seguim caminant tot recte, enmig de camps de conreu de cereals fins que el camí es bifurca en dos. Voltam cap a l'esquerra.

Al poc temps entram en uns terrenys anomenats establits de s'Alqueria Blanca, els quals es segregaren d'aquesta possessió. S'Alqueria Blanca es troba un poc més al nord i forma part del terme municipal de Llubí. Està formada per un conjunt de quatre cases ben antigues, que daten del segle XVI.

Seguim el camí i ben aviat, a la dreta, observam una caseta antiga -que s'ha restaurat no fa molt- construïda amb pedra i cantoneres de marès. És interessant el seu portal d'entrada, de llinda amb blocs de marès.

Més endavant, a la dreta del camí, veurem un arbre que dóna ombra a una sínia, la qual es troba molt a prop del ramal de la síquia Reial.

Un centenar de metres més enllà, al mateix costat del camí, observam una caseta de marès amb un aiguavés. Si des d'aquest punt miram a l'esquerra del camí i a l'altre costat de la síquia Reial, veurem un coll de cisterna baix, de fàbrica de marès i de planta octogonal. Seguidament,

trobarem una sínia, situada baix un arbre i, un poc més enllà, un brancal d'un pou.

Continuam el nostre itinerari pel camí de terra i més endavant, a l'esquerra del camí, toparem amb una caseta de marès amb una coberta que es troba en bon estat de conservació. Seguidament, el camí fa una "S" invertida.

Després del doble revolt, al fons i a l'esquerra, a l'altre costat de la síquia Reial, podrem veure una sínia dins un rotlo i protegida pels arbres.

Seguim caminant i uns metres més enllà trobarem, a l'esquerra, una figuera i, si miram al fons, podrem contemplar una magnífica vista de la localitat de Maria. A la dreta, davant la figuera, observem les restes d'una caseta de pedra. Poc després, a la dreta del camí, trobam una construcció sense especial interès per al nostre recorregut.

Uns metres després, just a vorera del camí i a l'esquerra, trobarem una caseta de marès d'un aiguavés i, en avançar un poc més, toparem ja amb la carretera Ma-3513, que du a Maria de la Salut. Arribats a aquest punt, giram a la dreta.

Avançam per la carretera fins al punt quilomètric 2 i giram a l'esquerra per un

camí de terra. Al cap d'una estona, a la dreta de la carretera, deixarem una caseta de marès d'un aiguavés i continuarem avançant.

Uns metres més endavant, a l'esquerra del camí, trobarem dues construccions que formen part de la possessió de sa Torreta. La primera és més moderna i data del segle XIX, mentre que la segona és la casa més antiga i data del segle XVII. Sa Torreta

és un establiment de la possessió de sa Torre. Les dues edificacions es separen per una distància de 300 metres i es situen en una elevació, dominant el territori. Hi ha dos cups i un gran celler amb bótes congrenyades. Els terrenys són dedicats al conreu de cereals i a pastures del bestiar oví i porcí. S'hi troba una cova d'enterrament, d'època talaiòtica. El 1818, pertanyia a Antoni Desbrull i, el 1863, a Joaquim Vilallonga (GEM. V.17, p. 260).



Es Rafal Nou



Església de Maria, amb falzies, Apus apus

En aquest mateix punt, a la dreta del camí, observarem una casa antiga, molt interessant i amb diferents cossos afegits.

A la dreta, un poc més endavant, observam en primer terme Son Fiol i posteriorment Can Togores. Ambdues del terme municipal de Llubí. Al darrera i al fons, podem veure el bosc de Son Fiol.

Per aquesta zona de l'itinerari hi ha més construccions que en el primer tram. Així, seguint un poc i a la nostra dreta, podem observar Son Llompartet i una caseta de marès esfondrada. Prop d'aquesta finca és troba Son Matet, on s'han trobat restes d'una vila romana, degut a la proximitat de la síquia Reial. S'han trobat estructures muràries construïdes amb carreus de considerables dimensions que es poden datar entre el segle I aC i el IV dC.

Si miram a l'esquerra tindrem una altra sensacional panoràmica de la localitat de Maria de la Salut.

Després de caminar uns centenars de metres, veurem un conreu d'oliveres a la dreta del camí i, a la part superior i al fons, veurem les cases de Son Llompart, que estan dins el terme municipal de Llubí. Es troben documentades el 1784. El segle XIX, se'n segre-gà Son Llompartet (GEM. V.7, p.407).

Seguim avançant i, al poc, la carretera fa un gir de 90 graus a l'esquerra. Uns metres més envant, a l'esquerra del camí, veurem les cases de Son Niell, finca que ja trobam documentada el 1552, baix la propietat de la família Font de Roqueta. En els segles XVII i XVIII, ho fou de la família Desbrull. Les cases foren construïdes al principi del segle XIX per encàrrec d'Antoni Desbrull Font de Roqueta i Boïl d'Arenós. Durant aquest segle, i per manca de successió masculina passà a la família Villalonga, que la vengué i establí entre 1880 i 1890. Tenia una superfície de 67 quarterades i era dedicada al conreu de cereals, figueres i vinya. Tenia celler

i molí de sang.

Seguim tot dret el nostre recorregut pel camí de Son Niell, el qual enllaça la possessió de Roqueta amb les terres de Son Niell. S'obrí al final del segle XIX, amb l'establiment de Son Niell i de Roqueta de Baix (GEM. V.11, p.370).

Avançam pel camí i un poc després tornam a travessar la síquia Reial -que ens ha anat acompanyant durant el recorregut- i, més tard, trobarem un creuer de camins. Hem de voltar a la dreta fins que el traçat se divideix en dos uns 500 metres més endavant. En aquest punt, giram a l'esquerra i entram al camí des Rafal Nou.

A l'esquerra trobam la possessió des Rafal Nou. És un petit nucli format per quatre cases i diverses construccions secundàries. Es tracta d'un conjunt allargat horitzontalment i orientat a llevant. Les construccions estarien datades al segle XVIII, però potser la més antiga sigui la casa aïllada que es troba vora el camí. Tot i el seu aspecte modern és més antiga que les altres tres cases adossades.

Continuam fins a arribar al punt quilomètric 4'5 de la carretera Ma-3510. Si giram a l'esquerra ens condueix fins a Maria de la Salut. Travessarem, això no obstant, la carretera, per anar per una via més segura.

Una vegada l'hem passada, seguirem per una carretera asfaltada, tot dret. Uns metres envant, entram a una zona més boscosa. Des d'aquest punt observam, si ens giram, la zona de conreu de secà que acabam de recórrer.

Seguim per aquest vial tot dret, continuant per la carretera en ascensió, que fa algunes curves, fins que s'esbranca. En aquest punt hem de girar a l'esquerra per anar cap a Maria, tot i que si

decidim anar a la dreta, a uns metres ens trobarem amb la possessió de Roqueta una de les més importants del municipi documentada a 1239, pertanyia al comte d'Empúries.

Un poc més endavant entram a la localitat de Maria pel carrer es Pou Nou i donam per finalitzat el nostre itinerari. •



Roqueta

D'Ariany a Petra. El Pou Jurà i el Pou Bo

Distància: 6,4 km

Recorregut: completament pla

Dificultat: fàcil

Durada: aproximadament 2h



Església d'Ariany

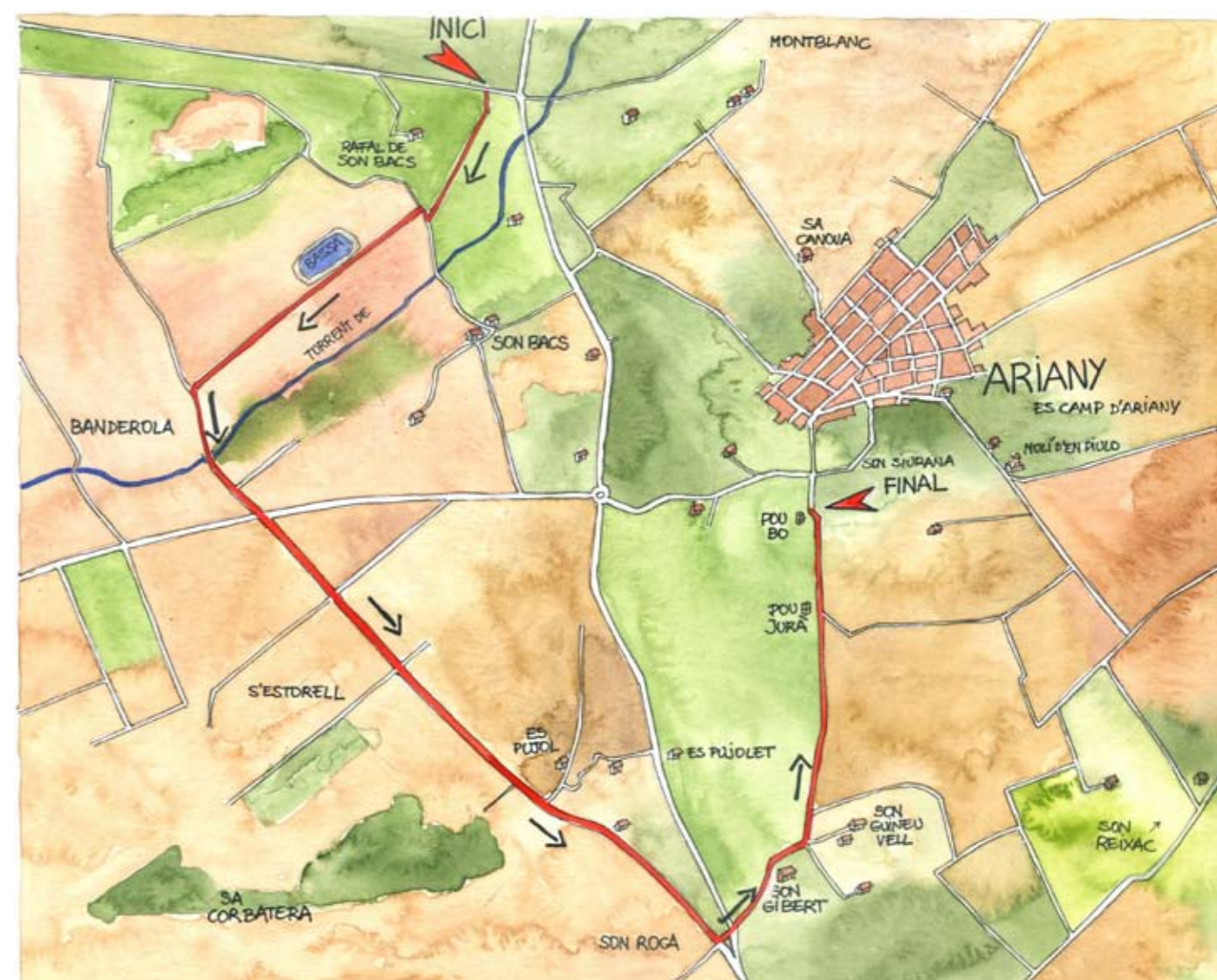
El nostre recorregut comença al punt quilomètric 0,1 de la carretera Ma-3342, entre els pobles d'Ariany i Maria. Cap el sud d'aquest punt comença un camí sense asfaltar, que és el que hauré de seguir per iniciar el recorregut.

Al poc de començar a caminar, trobarem una sèrie de cases. Aquest conjunt es troba prop de les terres de Son Bacs.

Poc després, a l'esquerra del camí, observem unes antigues dependències agrícoles construïdes amb blocs de marès, un material que s'utilitza molt perquè està present a la zona i per la facilitat de treballar amb ell.

Seguidament, veiem una caseta, també de marès, amb un aiguavés i teulada d'uralita. Presenta un portal d'entrada arrodonit.

Continuam avançant per aquest camí i un centenar de metres més endavant, a la dreta, localitzam una caseta de marès de dos aiguavessos i que ha perdut la teulada. A la banda dreta se li adhereix un cos de marès d'un aiguavés i amb teulada d'uralita mig derruïda. La façana principal presenta un sistema de captació d'aigua



fet amb teules que formen una canal inclinada.

En aquest mateix punt, però a la banda esquerra del camí, es poden veure els grans sestadors de la possessió de Son Bacs, de la qual sabem que durant la Revolta Forana (1450-53) hi fou assassinat el seu propietari. Es documenta el 1510 en un inventari de béns de Carles des Bach donzell, en el qual es cita un molí de sang i celler.

Al fons, més enllà dels sestadors, s'observa la torre de l'església d'Ariany.

Seguim la marxa i uns metres més endavant deixam, a la dreta del camí, una caseta sense massa interès pel nostre itinerari.

A uns 500 metres de l'inici de l'itinerari, giram a la dreta i seguidament a l'esquerra, fent un zig-zag, però sense deixar el camí principal, que transcorre per camps cerealístics.

Més endavant passam prop d'una gran bassa de reg, que queda a la nostra dreta, i poc després, també a la dreta del camí, observam una caseta de marès amb dos aiguavessos, teulada àrab i xemeneia a la part central dreta. Presenta una portassa d'entrada en la façana que dona al camí. Al darrere hi ha es Fornots i el puig des Rafal.

A l'esquerra del camí trobam un tram del torrent de Son Real que va en paral·lel i junt al camí durant uns metres.

Caminam uns metres més i, a la dreta, trobarem una caseta que du per nom Sa Caseta de Son Bacs i poc després, aquesta vegada a l'esquerra del camí, passarem per davant l'entrada de l'Estació depuradora d'aigües residuals.

Tot seguit arribam a un cruïlla. Aquí hem de girar a l'esquerra i continuar el camí. Al poc passarem per devora d'una caseta de



Roselles, *Papaver rhoeas*

blocs de marès amb un aiguavés i de teula àrab.

Seguidament travessarem el torrent de Montblanc, anomenat també com a Binicaubell o de Son Real, que recorre una vintena de quilòmetres de llargària i 150'08 km² de superfície de conca. Neix dins el terme de Sant Joan, travessa el de Petra i aboca les seves aigües a la badia d'Alcúdia. Des de Montblanc fins a Boscanet, fa partió entre els termes de Santa Margalida i Ariany (GEM V.2, p. 135).

Seguim el camí fins a arribar a la carretera Ma-3301, que és la que uneix Sineu amb Ariany. La creuam, vigilant que no passin cotxes, i seguim per un camí asfaltat i ben dret, que rep el nom de camí de s'Estorell.

Després d'avançar uns metres, si miram cap a l'esquerra, obtindrem unes magnífiques vistes de la localitat d'Ariany.

Continuant fins arribar a una cruïlla de camins; el de la dreta, de terra, du a l'antiga possessió de S'Estorell.

Nosaltres seguirem tot dret. Un poc més endavant, veurem, a la dreta del camí, una casa rehabilitada i, més endavant, arribarem a una segona cruïlla de camins. Des d'aquí, a uns 50 metres a la dreta, podem veure un pou de marès amb dos brancals.

Seguim dret pel camí asfaltat i, tot seguit, entrarem al municipi de Petra.

L'itinerari transcorre per camps de conreu de cereals i alguns cultius arbrats amb petites taques de bosc. Seguim caminant fins a un nou encreuament. Des d'aquí, i si miram cap a l'esquerra, veurem la façana posterior de la possessió d'es Pujol, la qual s'aixeca sobre un petit turó (112 metres) com bé indica el seu topònim. Es Pujol és una gran finca del terme municipal de Petra, ja

documentada a 1659, com a propietat de Jaume Gibert. Sabem que tenia cases i era dedicada al conreu de cereals. El 1759, era propietat del prevere Nicolau Sureda, rector de Marratxí. El segle XVIII i XVIII fou denominada es Pujol dels Gibert. De la primitiva possessió derivarien es Pujolet, Son Gibert i altres propietats menors (GEM V. 14, p.84).

Un poc més enllà i seguint per la carretera, neix un camí cap a l'esquerra que és l'accés que ens porta fins a la façana principal de les cases des Pujol.

Reprenem el nostre itinerari i, si miram a l'esquerra i cap al fons, veurem les cases des Pujolet, les quals es troben a l'altre costat de la carretera Ma-3340 que uneix Santa Margalida amb Petra. Es Pujolet pertany al terme municipal d'Ariany i respon a una segregació de la finca des Pujol. Apareixen documentades per primer cop a l'apeo de 1818 i el seu propietari era Jaume Mestre del Pujolet. Sobre la llinda del seu portal apareix la data de 1888. A ponent de les cases, es situa un pou amb coll de pedra i capelleta de marès amb forma d'arc de mig punt.

Tot d'una, a l'esquerra del camí, localitzarem les cases de Can Pere Duran, les quals es troben profundament reformades. Seguidament, trobam una caseta de marès amb un aiguavés i teula àrab, que té un gran ametller ajustat a la seva façana posterior.

Seguim el nostre recorregut, a peu pla, per aquesta carretera estreta, fins que arribam a un encreuament. En aquest punt voltam a l'esquerra i tornam a entrar de nou al municipi d'Ariany. Ben aviat arribam a la carretera Ma-3340, que uneix Santa Margalida amb Petra. La creuam vigilant el tràfic, ja que és una carretera prou transitada.

Després de caminar uns metres, toparem a la dreta amb la

possessió de Son Gibert, que tenim documentada el 1552. Bartomeu Gibert la fideïcomità a favor de la família Gibert, de la qual prengué nom. El 1690, pertanyia a Bartomeu Gibert i confrontava amb el camí reial de Petra a Muro. Tenia cases, i era dedicada al conreu de cereals i a la ramaderia ovina. El segle XVIII, apareix també amb la denominació de Pujol dels Gibert, família que tenia la casa pairal al carrer del Cós, a la vila de Petra (GEM V. 6, p.253).

Tot seguit, al punt que arribam a un revolt, un camí a mà dreta ens porta a la possessió de Son Guineu, documentada el 1569. Pertanyia a l'honor Pere Santandreu. Posseïa cases i molí de sang. Era dedicada al conreu de cereals i la ramaderia ovina. El 1653, el senyor Joan Mesquida, mercader, l'adquirí per via d'establiment a l'ofici de paraires de Mallorca, per 180 lliures anuals. Els Mesquida tenien casa pairal al carrer dels Apuntadors de Palma. El 1863, era de Joan Villalonga i tenia 170 quarterades. El 1991, s'en



Es Pujol

deriven Son Guineu d'en Francisco i Son Guineu Vell (GEM V.6, p.389).

Avançam pel mateix camí i, en un cantó a la dreta de la carretera, d'on surt un camí, trobarem una caseta de marès amb un aiguavés i sense teulada. Nosaltes continuarem caminant i, a uns centenars de metres més endavant, a l'esquerra, trobarem un caseta de marès esfondrada degut a la vegetació, i també un petit dipòsit d'aigua descobert, que s'hi troba adherit.

Al mateix marge de la carretera, i un poc més endavant, hi ha una interessant caseta de pedra amb cantoneres de marès. Presenta teulada d'uralita i un sistema de captació d'aigua obrat amb teules inclinades en forma de canal que aboquen l'aigua en un pou de marès que es troba al costat esquerre de la façana principal.

A la dreta de la carretera podem observar un interessant redol, on es concentren una sèrie de pous en un espai reduït i a diferents distàncies de nosaltres. Se n'hi poden comptabilitzar fins a sis amb dos brancals i un de sense, només amb el coll. Alguns presenten la particularitat que conserven una pica vora el coll.

Avançam tot dret fins que, a l'esquerra del camí, descobrirem una de les millors construccions de tot el recorregut: el Pou



Son Guineu

Jurà. Aquest pou apareix ja documentat en un mapa realitzat per Pere d'Alcantara Penya l'any 1864. El pou es troba cobert per un porxo de dos aiguavessos; la primera vessant es troba oberta i la segona tapiada. Tres columnes amb blocs quadrats de marès sustenten el porxo d'entrada. A l'interior hi ha una columna central -de blocs quadrats de marès i rematada de forma octogonal- que serveix per subjectar una

part del pes de la jàssera central. El pou es troba a la part central. Presenta una planta rectangular, està fabricat en marès i és d'unes dimensions considerables (3'30 x 1'70 m). El pou té adherida una petita pica de marès a la part davantera. Al dos cantons del fons hi ha dues piques més de marès, alçades del terra amb dos blocs de marès cadascuna. Per últim, cal destacar l'interessant trespol empedrat de l'interior.

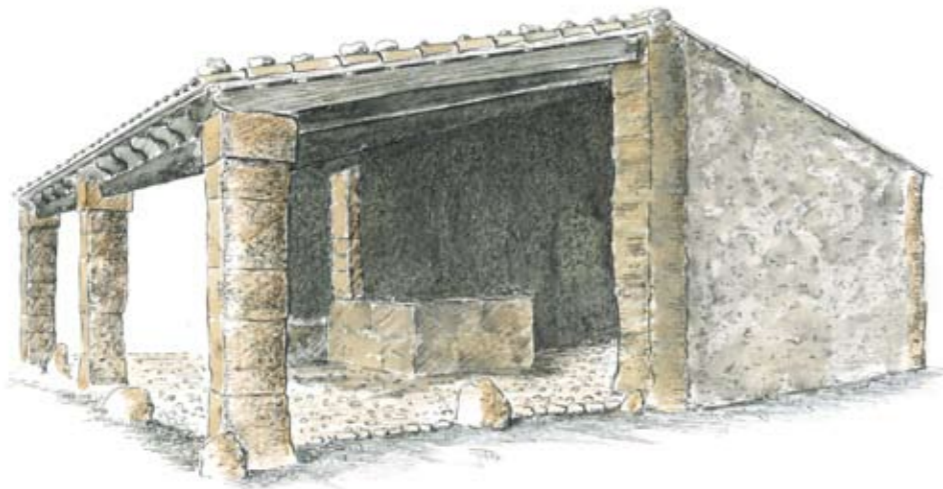
A l'esquerra del pou Jurà, a escassos metres, ens trobam un altre, de fàbrica de pedra fins al nivell del terra i el coll format per cordó tancat de peces de marès.

Just al darrere del pou Jurà, i també a l'esquerra de la carretera, hi ha una entrada a una finca. En ella veurem una caseta de blocs de marès i un aiguavés de teula àrab. Darrere la construcció observarem un pou de marès amb dos brancals.

Continuam el nostre camí, sempre per aquesta carretera rec-tiliní i envoltats de camps de conreu. Uns metres més endavant,

a la dreta de la carretera i sobre una petita elevació rocosa, localitzarem una antiga caseta, anomenada sa Cova, la qual fou construïda de pedra amb cantoneres de marès i un aiguavés de teula àrab. Sota la caseta hi ha perforacions a la roca que han estat utilitzades de ben antic com a dependències auxiliars i actualment en desús.

Un poc més enllà, després d'un petit revolt, tornam a trobar, a l'esquerra del camí, un altre bé cultural de primer ordre, el pou Bo, el qual ja apareix documentat al cadastre de 1717 i torna a sortir al de 1800. També surt referenciat al mapa d'Alcàntara Penya de



Pou Jurà

1864. Es tracta d'un pou amb coll quadrat i capelleta sostinguda per quatre brancals que formen a la vegada quatre arcs rodons. El conjunt, des de la base fins a la part superior de la capelleta, fa 2,25 metres i les mesures en planta són 2,20 metres d'ample per 2,60 de llarg. Coll i capelleta estan construïts amb peces de marès, exceptuant-hi quatre grans blocs de pedra viva a la part superior del coll.

Aquest serà el final del recorregut, donant per finalitzat l'itinerari. Si volem, podem entrar pel sud de la localitat d'Ariany, un cop travessem la carretera Ma-3341. •



Pou Bo

Als voltants d'Alcúdia-Arrom

Distància: 6,5 km

Recorregut: completament pla

Dificultat: fàcil

Durada: aproximadament 2h

El nostre recorregut comença a la carretera Ma-5110, en direcció a Felanitx, on hi ha una gran rotonda i un restaurant.

Poc més de 200 metres després d'iniciar l'itinerari, trobam un camí, a l'esquerra de la carretera, que ens condueix fins a una caseta de marès amb un aiguavés, del qual en veiem la façana posterior. A la seva façana lateral esquerra veiem un munt de pedres adherides. Un poc més enfora, s'observa una altra caseta de la mateixes característiques, on veiem la façana lateral. Aquesta

zona rep el nom de cas Batlí.

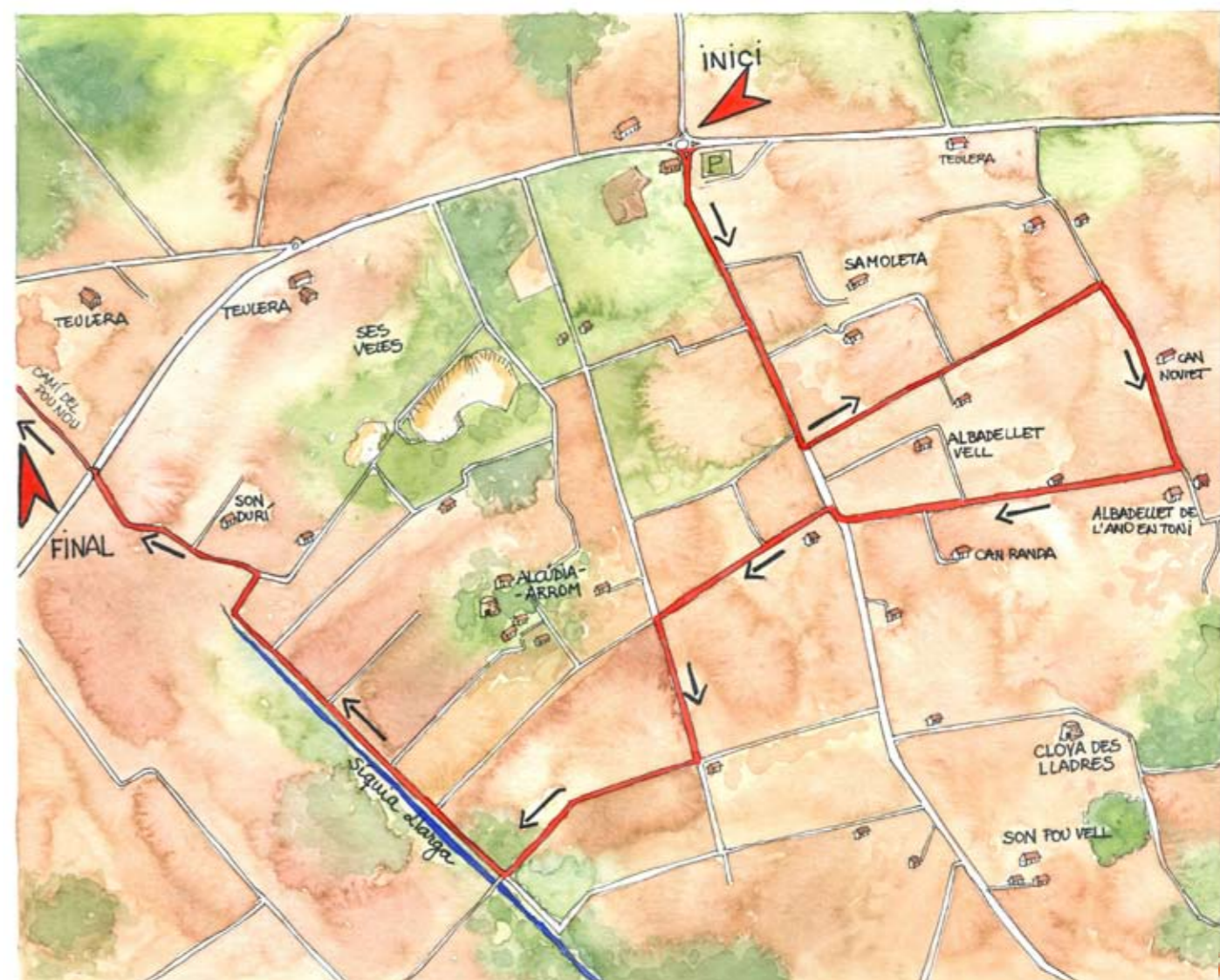
A la dreta de la carretera observam unes cases de possessió senzilles, de fàbrica de marès amb dos aiguavessos i dues altures. A ponent presenta un cos adherit amb dos aiguavessos i d'una sola altura, amb dues finestres simètriques a l'eix i un portal central d'entrada. Tant a ponent com a llevant, presenta altres cossos adherits amb un aiguavés.

Seguim la carretera 5110 fins que, passat el punt quilomètric 0'8, giram a l'esquerra per un camí de terra.

Al poc d'entrar en aquest camí trobam, a l'esquerra, una caseta de marès amb un aiguavés. S'observen les restes d'un cos de marès que hi havia adherit a la façana lateral esquerra. L'edifici ha estat alterat i s'ha elevat una altura amb totxo. Presenta dues



Sa Moleta



entrades, una d'elles tapiada.

Un poc més endavant, i també a l'esquerra del camí, veurem la possessió de sa Moleta, si miram al fons. Aquesta va sorgir per la segregació d'Albadellet disposta l'any 1680 per Francesc Sureda de Sant Martí.

Uns metres després, a la dreta del camí, veurem restes de la paret d'una caseta de pedra.

Seguim avançant per aquest camí de terra i, a l'esquerra, veurem un monument modern fet de marès, que intenta simular una taula talaiòtica de Menorca. Un poc més al fons, observam un safareig.

Continuam fins que el camí acaba i arribam a un camí asfaltat. En aquest punt giram cap a la dreta. Un poc més endavant, passam per devora una moderna torre d'electricitat i, si observem una mica al fons, veurem restes d'una caseta de ma-



Coa-roja, *Phoenicurus phoenicurus*, femella, damunt una figuera

rès amb un aiguavés i teulada d'uralita.

El camí continua per una zona oberta, de cultius de cereals i cultius arbrats, especialment de figueres. Una estona després, a l'esquerra del camí, observam, dins una propietat tancada, la façana lateral d'una casa de marès amb dos aiguavessos de teula àrab. Aquesta zona rep el nom de can Noviet.

Just després d'aquesta propietat surt un camí cap a la dreta, també asfaltat, que és el que haurem de seguir. Però abans, veiem davant nosaltres la possessió d'Albadellet, (topònim musulmà). Les cases, bastant reformades, es troben a l'esquerra del camí. Segons el Llibre de Repartiment de Mallorca (1232), el rei en Jaume I va cedir l'alqueria d'Albadellet, d'11 jовades, a Ramon de Castellbisbal. Anys després va passar a la Casa del Temple i llavors a la família Sureda de Sant Martí, concretament l'any 1318. L'any 1680 es varen segregar un parell de quarterades per edificar una altra finca o possessió, sa Moleta. Des d'aquest punt, si miram a l'esquerra tindrem una vista de la localitat de Manacor.

Seguim aquest camí de la dreta i a uns 300 metres, igualment a la dreta del camí, veurem una caseta de pedra i cantoneres de marès amb dos aiguavessos de teula

àrab. Presenta una portassa d'entrada. Conserva un cos de pedra mig enderrocant, adherit a la façana lateral de ponent.

Uns 100 metres després, també a la dreta, trobam una casa relativament moderna de dos pisos, amb dos aiguavessos i teulada d'uralita. El més interessant es troba a llevant, on hi ha un safareig de marès i una pica plena de terra. Al darrere hi ha una casetona de marès d'un aiguavés i teula àrab. A l'altra extrem, hi ha una construcció de marès amb dos portals d'entrada i teulada rasa.

Seguim avançant i ràpidament a la dreta veurem una casa de marès amb un aiguavés. Una palmera es situa davant la casa. A l'esquerra, veiem un gran complex d'hivernacles.

Passats aquests hivernacles i després de caminar un poc, veurem a l'esquerra del camí unes dependències agrícoles. Aquesta zona rep el nom de can Randa.

No deixam el camí i seguim fins a topiar de nou amb la carretera Ma-5110, en el seu punt quilomètric 1,1. Giram a la dreta i, a escassos metres, tornam a girar pel primer camí a l'esquerra, una carretera asfaltada, estreta i recta.

Després de caminar uns metres, observam, a la dreta, una caseta de marès amb un aiguavés i teulada d'uralita. A l'esquerra del camí hi ha una casa més gran sense especial interès per al nostre recorregut.

Seguim caminant, per una zona amb pocs arbres i, just després d'una figuera sembrada a la dreta del camí, trobam una caseta de pedra amb cantoneres, brancals i llinda de marès. Presenta un aiguavés i la teulada està esbucada. Tenia un sistema de captació d'aigua a la façana principal.

A partir d'aquí i durant uns metres, la carretera fa una suau



Albadellet

ascensió i, en arribar a dalt, trobam a l'esquerra del camí unes dependències agrícola-ramaderes. Llavors el camí torna a baixar fins que arribam a una cruïlla de camins, on giram a l'esquerra per un camí de terra.

A la dreta del camí, trobam una caseta de marès amb dos aiguavessos i teula àrab. Presenta una portassa d'entrada en forma d'arc carpanell. A llevant presenta adherit un porxo obert, on hi ha una cisterna i un forn. Aquesta zona és coneguda com el Pla

d'Alcúdia-Arrom. El turonet conserva restes arqueològiques.

Seguim avançant fins que arribam a una altra cruïlla de camins, on veurem una gran nau agrícola. Aquesta zona és coneguda com l'hort d'en Pere Salero. A continuació giram a la dreta, novament per una carretera estreta i asfaltada, que transcorre entre grans camps de conreus cerealístics i algun camp de figueres.

Després de caminar uns 500 metres, trobam, a l'esquerra, una



Caseta al pla d'Alcúdia-Arrom

caseta de pedra referida i amb cantoneres de marès. Presenta un aiguavés i teula àrab. Aquesta zona és coneguda com el pla d'Alcúdia-Arrom de Baix.

Seguim avançant en una suau baixada fins que tornam a trobar una altra cruïlla de camins i aquesta vegada giram a la dreta. A partir d'ara avançarem en paral·lel durant més d'un quilòmetre amb la síquia Llarga o síquia d'Alcúdia-Arrom, que raja a l'esquerra del camí. Aquesta síquia està canalitzada amb blocs de marès i té la funció d'evacuar l'aigua de pluja i evitar que els camps es neguin. El paredat ha caigut en alguns trams del seu recorregut.

A l'esquerra del camí, després de continuar uns metres, veurem, enmig d'un camp, una interessant caseta de pedra amb cantoneres, brancals i llinda de marès, un aiguavés i teula àrab. La part posterior presenta un tancament de pedra, sense teulada, on creix la vegetació.

A la dreta veiem un petit turó, on es trobaria la possessió d'Alcúdia-Arrom. En el Llibre del Repartiment de Mallorca (1232) es documenta la concessió de les terres a Jaume I que va cedir l'alqueria d'Alcúdia-Arrom, de 8 jovades, a la porció dels homes de Lleida. A uns dos-cents metres de les cases destaca una antiga torre circular

de cinc metres de diàmetre.

Marxarem durant un quilòmetre fins al punt on trobem un revolt, on finalitza la síquia Llarga, la qual traça un recorregut rectilini d'1'5 quilòmetres pel pla d'Alcúdia-Arrom. Després de la corba, la carrete-

ra s'esbranca i nosaltres girarem a l'esquerra per un tram asfaltat que ens durà fins al pont que travessa la carretera Ma-15, després del qual entram a la localitat de Vilafranca de Bonany pel camí del Pou Nou, donant per finalitzat el nostre itinerari. •



Ravenissa blanca, *Diplotaxis eruroides*

El Pla de Vilafranca

Distància: 6,5 km

Recorregut: completament pla

Dificultat: fàcil

Durada: aproximadament unes 2h

El nostre recorregut comença en paral·lel a la carretera Ma-15, just devora el pont que passa per damunt l'autovia. Avancem en direcció a Palma, per una via de serveis.

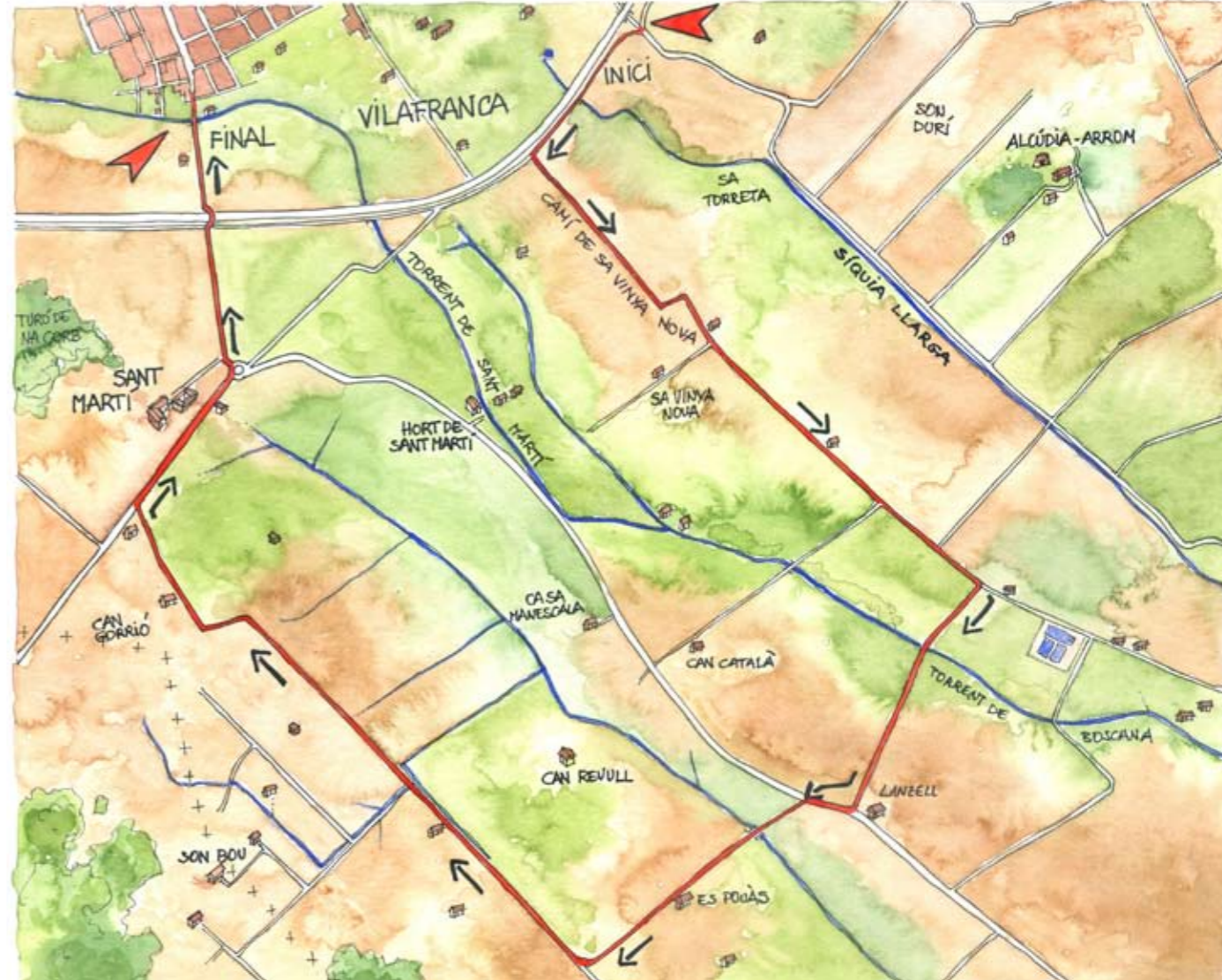
A uns 200 metres, a l'esquerra, trobarem una caseta referida de color blanc amb un aiguavés de teula àrab. La façana principal presenta un sistema de captació d'aigua i un contrafort exterior.



Caseta des Revells

Continuam avançant uns centenars de metres més, fins que ens trobem amb una carretera estreta i asfaltada, a la nostra esquerra. Entrem per aquesta carretera i prosseguim entre camps de cereals i cultius arbrats de figueres i ametlers, però també algun hort i vinya.

Caminam quasi un quilòmetre en línia recta fins que el camí fa una essa invertida, i uns 300 metres després, a la dreta del camí, trobam un dipòsit d'aigua circular



Magrana, *Punica granatum*

i una caseta amb un aiguavés de teula àrab adherida als seus murs.

Un poc més endavant ja distingirem, a l'esquerra del camí, unes dependències agrícoles de planta rectangular i de fàbrica de marès. En arribar, veurem que la meitat de llevant presenta coberta amb dos aiguavessos de teula àrab i l'altra meitat s'ha esfondrat. Devora el camí, veurem també un coll de pou de marès.

Des d'aquí, si miram a la dreta, podem veure també les cases de sa Vinya Nova. Seguim la carretera estreta durant una estona. A la dreta del camí observarem les restes de la paret d'una caseta de marès, i uns cent metres endavant arribam a una cruïlla on trobarem, a l'esquerra, una caseta de marès amb un aiguavés i teulada d'uralita que presenta un cos adherit de les mateixes característiques, però de proporcions més petites. En aquest punt abandonam el camí de sa Vinya Nova i giram a la dreta.

Al poc de girar, passarem junt a la caseta des Revells, a la dreta del camí, construïda amb pedra i cantoneres, brancals i llinda de marès. Presenta un aiguavés i teula àrab.

El camí transcorre per camps oberts de cultius cerealístics i, al poc, travessa el torrent de Boscana, que només transita pel terme municipal de Vilafranca de Bonany.

Deixam enrere el torrent i enfilam un tram ben recte, d'uns 500 metres, fins que sortim a la carretera Ma-5111, que uneix Vilafranca amb Felanitx. A la nostra esquerra veiem la possessió de Lanzell (topònim musulmà). Segons El Llibre del Repartiment de Mallorca (1232) el rei Jaume I va donar les alqueries de Lanzell de dotze jovades, Albacete i el rafal de Boscana a Ramon Castellbisbal. La seva història és vinculada fins al segle XX a la de Sant Martí. Llavors a la mort del marquès Joan Miquel Sureda (1912), les seves here-

ves iniciaren un procés de parcel·lació en moltes possessions i establiren, entre d'altres, la possessió de Lanzell a l'any 1918.

Davant nosaltres podrem veure una caseta de marès amb dos aiguavessos de teula àrab. Giram a la dreta en direcció Vilafranca de Bonany.

Una vegada hem caminat uns pocs metres, al punt quilomètric 4'5 de la carretera Ma-5111, giram a l'esquerra per un camí de terra.

Després de recórrer un tram recte i deixar unes cases de camp a la nostra esquerra, quan pareix que el camí es difumina, giram a la dreta. Veurem una caseta de pedra i marès amb dos aiguavessos i la teulada esfondrada. Presenta sistema de captació d'aigua en dues façanes. Si miram al fons a l'esquerra veurem, sobre una elevació, la possessió de Son Joi i, davant, el pla de Lanzell. Abans de dir-se Son Joi es deia Boscaneta, i correspon a la segregació de Boscana Vell realitzada per Salvador Sureda de Sant Martí poc abans de 1597. L'any 1630 apareix documentada com a alqueria, formant part de la cavalleria dels béns dels Sureda de Sant Martí.

Caminam ara per un camí de terra estret i molt poc transitat. Uns centenars de metres endavant, a l'esquerra del camí,

Juiés, *Vanellus vanellus*

veurem una caseta de marès amb un aiguavés i teulada esfondrada. Presenta sistema de captació d'aigua.

Seguim avançant i, una estona després, també a l'esquerra del camí, observam una caseta sense gaire interès per al nostre recorregut. En aquest punt davant nosaltres, veiem les primeres vistes de la possessió de Sant Martí i, un poc més a la dreta, la localitat de Vilafranca de Bonany.

Seguim fins que el camí fa una corba a l'esquerra i just després el camí s'acaba en un altre camí, també de terra, un poc més

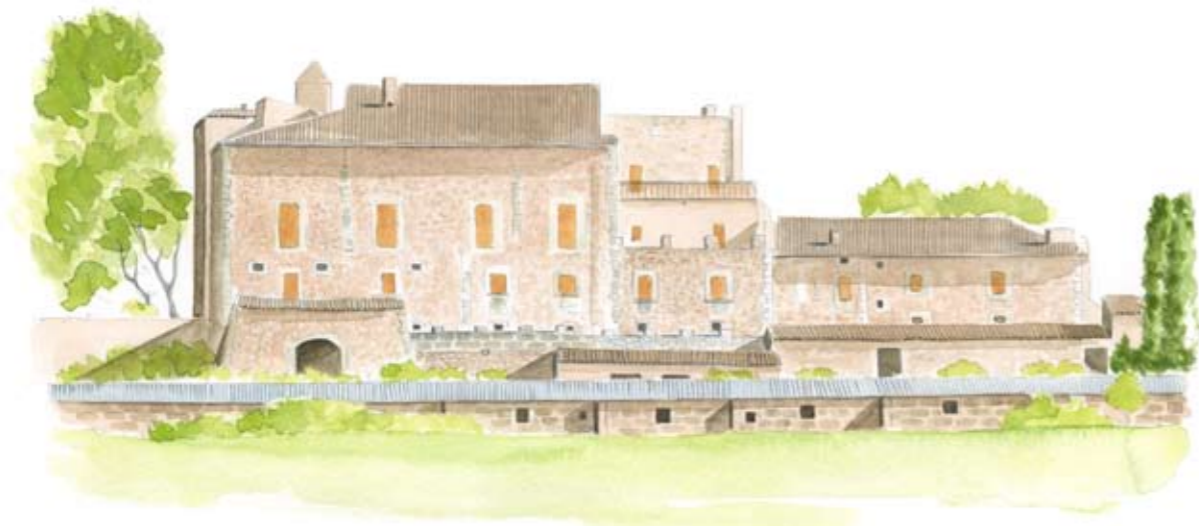
ample. Giram a la dreta.

Aquest altre camí ens durà, uns metres més endavant, fins a Can Gicop, una casa a la nostra esquerra i, seguidament, arribam a la carretera Ma-5101. Giram a la dreta direcció Vilafranca.

Ja des de la carretera se veu perfectament la possessió de Sant Martí. Uns quants metres més i estarem davant l'entrada d'aquesta gran possessió. En el Llibre del Repartiment de Mallorca (1232) es documenta la concessió de l'alqueria de Sant Martí de 15 jovades a Ramon Saclusa. Les

antigues cases de Sant Martí eren originàriament el centre d'una gran cavalleria que, durant part dels segles XIII i XIV, va pertànyer a l'ordre dels templers (fins a 1314). La cavalleria englobava un conjunt de terres formades per alqueries i rafals, les més conegudes, Lanzell i Albadellet. En el primer decenni de 1900 s'establiren algunes de les grans possessions que fins aquells moments havien estat dels Sureda, com es Castellot, es molí Nou, Lanzell, es Cremat i d'altres. L'esplendor medieval de les cases es reflecteix encara en l'estructura del palau-castell que s'observa en tot el conjunt.

A l'altra banda de la carretera trobarem sa boval de Sant Martí, edifici que abans pertanyia a la mateixa propietat de la possessió de Sant Martí. Sa Boval són unes antigues dependències auxiliars i ramaderes, ja documentades al segle XV. Al segle XVIII ens parla que Sant Martí tenia dos horts: un gran, que probablement fos sa Boval i un altre petit. Ambdós horts tenien casa i sinia. Davant sa Boval trobarem una sinia, també al costat de la carretera Ma-5101, la qual es troba envoltada per un tancat semicircular i sobrealçat de paret en verd, acabada en esquena d'ase. Vora seu hi ha un petit safareig.



Sant Martí

Arribam a una rotonda i prenem direcció esquerra per anar cap a Vilafranca, on entrarem pel carrer Sant Martí. A la dreta trobarem el pou Vigué. Els historiadors pensen que s'ha extret aigua d'aquest pou des d'època islàmica. És un pou de

boca circular i coll de planta quadrada, cobert d'una falsa volta, tot de pedra en verd. Aquí donam per finalitzat el nostre itinerari. •



Pou Vigué

Llocs per pensar

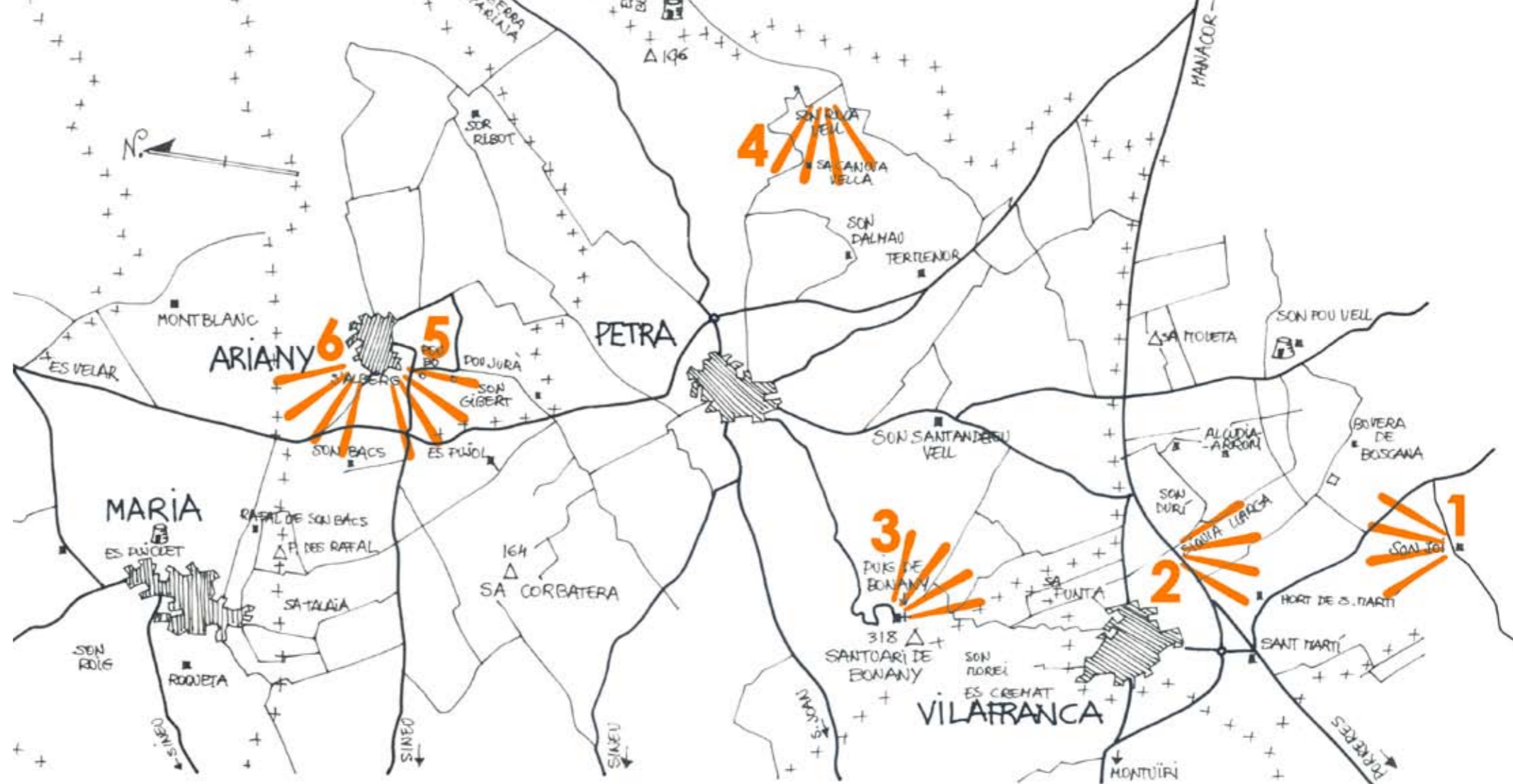
Quin valor té un paisatge? Com se pot quantificar una panoràmica? A una societat de consum com la nostra, sovint donam valor a les coses materials i ens oblidam d'altres, que no ens omplen les butxaques però sí l'esperit. Tot seguit volem destacar alguns punts, de fàcil accés, i des d'on podreu gaudir d'unes vistes del Pla, de gran bellesa. Aquests paisatges increïbles ens animen a pensar i reflexionar. Potser una de les coses sobre les quals hem de reflexionar és que el paisatge és el que és degut a una combinació d'agricultura, ramaderia i natura que hauríem de recolzar i fomentar.

1. Son Joi, Vilafranca

Son Joi ens dóna una de les vistes panoràmiques més espectaculars del pla de Vilafranca. Des d'aquest punt podem observar pràcticament tota la zona agrícola del municipi, el poble de Vilafranca i el Puig de Bonany. Per saber com arribar, llegiu les primeres línies de l'itinerari del pla de Lanzell.

2. Sa Síquia Llarga, Vilafranca

En aquest punt observam una panoràmica diferent del pla de Vilafranca. Per arribar anirem per la via de servei direcció Manacor i voltarem a la dreta cap a la síquia llarga. A pocs metres ens aturam just on surt un camí de terra.





Vista des del punt d'observació de Son Joi

Just a l'enfront observem un camí molt recte. A la seva dreta tenim la síquia llarga, una de les síquies, construïdes amb marès, més llargues del Pla. Observarem la serralada de Felanitx, on destaca el Puig de Sant Salvador i, si giram la vista a l'esquerra, podem veure una part de la Serra de Llevant. A la dreta, observarem el Puig de Randa, Sa possessió dels Pagos, el poble de Vilafranca i el Puig de Bonany.

3. Puig de Bonany, Petra

Si anam a Petra des de Vilafranca, per la carretera Ma-3310, entrarem al poble pel carrer Bellavista. Al poc d'entrar veurem a l'esquerra una desviació per anar al Puig de Bonany. Aquest punt d'observació, ens ajuda a veure la pràctica totalitat de la zona dels itineraris, ja que podem observar els municipis de Petra, Ariany, Maria de la Salut i amb un poc més de dificultat, la zona agrícola de Vilafranca.

També podem observar gran part de la Serra de Tramuntana, des del Puig Major fins a les muntanyes d'Alcúdia, així com tota la Badia d'Alcúdia i la Serra de Llevant, des d'Artà fins a Felanitx.

4. Sa Valleta, Petra

Aquest punt se troba passats uns 50 metres de la Font de n'Orenga, que trobareu a l'itinerari de Petra a sa Valleta. Des d'aquest punt d'observació podem observar la zona de la vall, el Pla de Vilafranca i una part de la Serra de Llevant. Observant la vall, descobrirem el torrent de Na Borges com delimita la vegetació de torrent i els cultius de secà. Aquest barranc delimita els municipis de Petra i Manacor.

5. Carrer Auberg de Ariany

Ariany està construït a la part més elevada del municipi i on ens trobam és la zona de l'església que ens permet observar millor els voltants d'aquest Poble.

Des d'aquí observarem el Puig de Randa, el Puig de Bonany i la serralada de Llevant que comprèn entre els municipis de Manacor i Felanitx.

Podem observar com el paisatge el componen zones planes amb molts de turonets, la majoria d'ells encara tenen funció agrícola, però altres han estat abandonats i estan ocupats per petits boscos de pinar i ullastrar.

6. Sortida Ariany direcció Maria de la Salut

Aquest punt es troba just sortint del poble d'Ariany pel carrer Maria. En acabar les cases veurem a l'esquerra una torre que serveix de dipòsit d'aigua. Just en front podem observar dos molins de vent que antigament se feien servir per a la producció de farina. Des d'aquí tenim molt bona perspectiva del poble de Maria on destaca l'església.

Podem observar com entre Ariany i el poble de Santa Margalida predomina el cultiu de cereals. Igualment també tenim molt bona perspectiva de la part central de la serra de Tramuntana, destacant el Puig Major, el Massanella, el Puig Roig i el Puig d'Alfàbia entre d'altres. •

Volta ciclista al Pla de Mallorca

Distància:

Opció 1: 35 quilòmetres

Opció 2: 50 quilòmetres

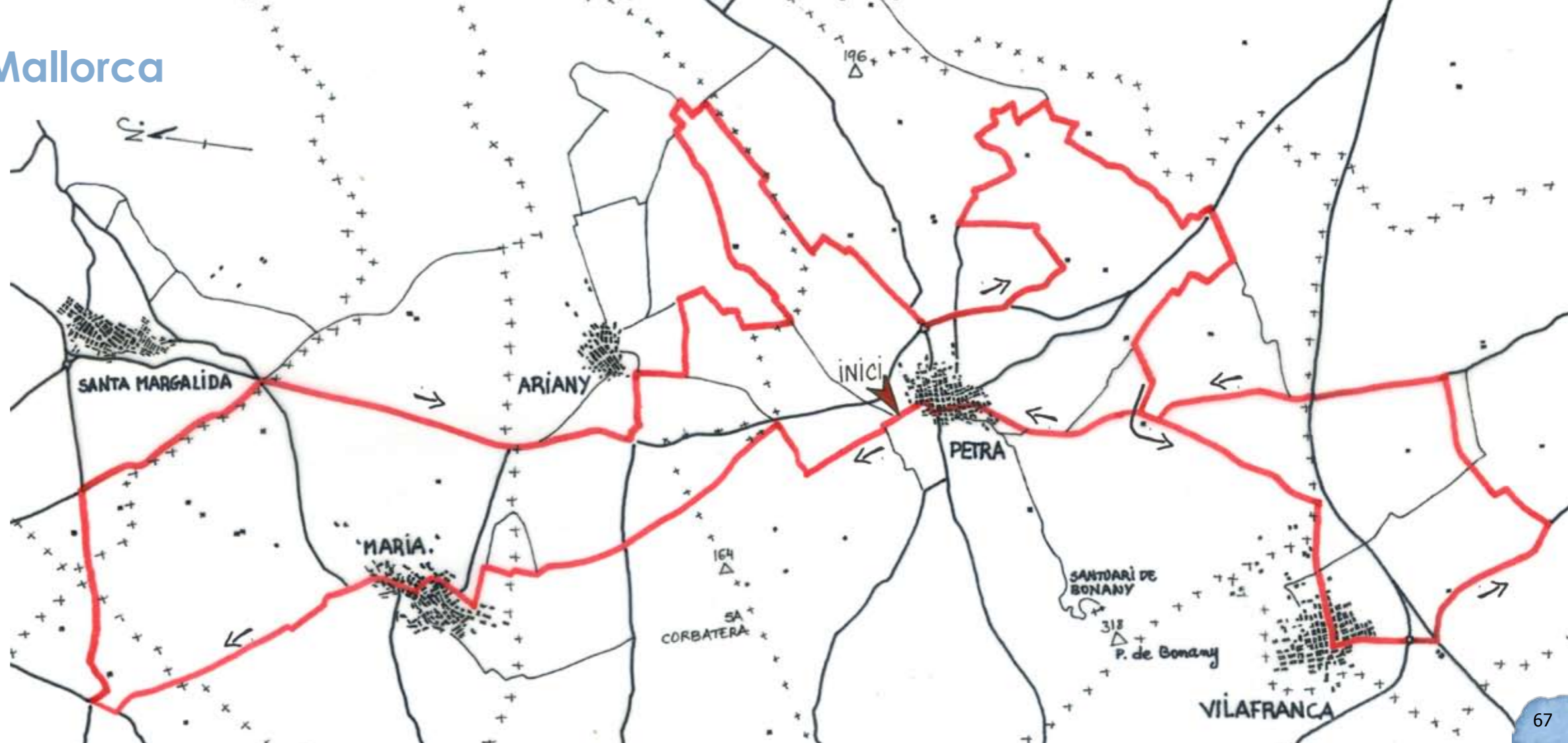
Opció 3: 64 quilòmetres

Presentam aquí un recorregut per realitzar, en bicicleta, per una part molt suggerent del pla de Mallorca. És un itinerari llarg, de fins a 64 quilòmetres si se fa tot, però amb la possibilitat de dividir-lo en trams més curts.

Començam el nostre recorregut a l'estació del tren de Petra. Des d'aquí sortim al carrer de les Gerrerries, voltam a la dreta i travessam les vies del tren. Tot seguit entram a una carretera que ràpidament descriu un revolt a la dreta, encara que nosaltres seguirem tot dret per una carretera més estreta, que en realitat continua sent el carrer de les Gerrerries.

Després d'un primer revolt a l'esquerra, girarem a la dreta pel primer vial que veiem i enfilarem una llarga recta de poc més d'un quilòmetre. Al final voltarem a la dreta i seguirem per una carretera estreta, com ho seran la major part d'aquelles que transitem.

Hem de seguir aquest vial i, a uns 700 metres, girar a l'esquerra, abans d'arribar a la carretera principal. Aquest és un tram llarg, de quasi dos quilòmetres i mig, primer en suau pujada i després en suau baixada, però pràcticament pla i gairebé rectilini. Ens durà fins a la carretera Ma-3301, que va de Sineu cap a Ariany. Vigilant el tràfic, la travessam i continuam per un camí que hi ha just davant.



Aquest nou tram fa uns 1.700 metres, té alguns revolts i l'asfalt es troba en mal estat, especialment a la part central. Així ens anirem apropant a Maria, poble que ens apareixerà cap a l'esquerra a mesura que avancem. El tram arriba a una bifurcació, on tirarem cap a l'esquerra i, aleshores el poble de Maria ens quedarà ben enfront. Passarem a prop del cementiri i seguirem tot dret per anar cap al poble. Just abans d'entrar-hi, farem un gir a la dreta pel carrer de Petra, seguint el traçat de la carretera, i enllaçarem amb la Ma-3342, que apareixerà per la nostra dreta. Entrarem a Maria per aquest carrer, passarem per davant un molí amb ramell i seguirem ben dret pel carrer de ses Corbates fins a arribar a la plaça. Allà girarem a la dreta en direcció a Palma i seguirem pel carrer Ramon Lluís fins a una senyal d'aturada. Travessam la cruïlla i seguim tot dret pel mateix carrer fins que tombam a l'esquerra en direcció Santa Margalida. Seguirem sempre en aquest sentit fins a sortir del poble i arribar a una gran rotonda on haurem de prendre per la sortida direcció Muro.

A partir d'aquí farem uns 3 quilòmetres, travessant el pla de Maria, fins a topar amb la carretera que ve de Sineu. Girarem a la dreta i, ràpidament, a uns 260 metres, assolirem la carretera Ma-3440 que va de Llubí fins a Santa Margalida. En aquest punt giram a la dreta i ens dirigim cap a aquest darrer poble.

La carretera és en baixada i al començament fa algunes zigzagues, però la darrera part és una recta llarguíssima d'uns 3 quilòmetres. Al fons, podem veure molt bé el gran buc de l'església vilera.

A mitjana recta, abans d'arribar, veurem un senyal d'encreuament i, poc després, arribarem a una cruïlla de camins. Haurem de prendre cap a la dreta, en direcció a Maria. Aquest tram, de dos quilòmetres i mig, ens durà fins a la carretera Ma-3520, -on gi-

rarem a l'esquerra- i tot seguit, ens trobarem la Ma-3340, ruta que seguirem per la dreta, en ambdós casos en direcció cap a Petra.

El recorregut segueix per aquesta carretera, ampla i transitada, fins a entrar a una gran rotonda. En sortirem direcció Ariany, per una carretera en pujada. Un poc després de deixar enrere el cementiri, veurem un desviament a la dreta, indret on girarem en aquest sentit per una carretera estreta i amb una lleu baixada, que rep el nom de camí de Son Guineu.

Seguirem 500 metres i voltarem a l'esquerra pel primer desviament que trobarem. Avançam ara entre cultius cerealístics, per una via estreta i molt plana. Un quilòmetre més lluny el camí es divideix i haurem de girar a la dreta. Uns 300 metres més enllà, s'ha de girar de nou a la dreta i seguir per un vial, que fa tres revolts de quasi 90 graus, sense desviar-nos en cap moment, durant aproximadament un quilòmetre i mig, fins a topar perpendicularment amb una carretera. Girarem a l'esquerra per l'anomenat camí de son Reixach, que en aquest primer moment fa pujada.

Continuarem dret, sense girar per cap camí lateral. Gran part d'aquest tram el farem entre parets seques a ambdós costats i camps d'ametllers, garrovers i figueres. A uns 3 quilòmetres toparem amb un stop, després del qual hem de girar a la dreta. Aquest vial rep el nom de carrer Unió i, al començament, anirà de baixada fins arribar a una petita vall. Circulam fins arribar al torrent de Petra, el qual travessam just abans d'un encreuament. Giram a la dreta i marxam durant uns metres paral·lels al torrent, fins que feim un revolt de 90 graus cap a l'esquerra. Uns 250 metres després, voltarem de nou a la dreta i tornarem anar paral·lels al torrent, tot i que més allunyats, i també seguint la vall. Entram ara al camí de Son Ribotet, el qual haurem de seguir, sense desviar-nos, durant gairebé 4 quilòmetres, fins a arribar a la carretera Ma-3330.

En aquest punt, destriarem el poble de Petra just enfront i cap allí ens mourem fins assolir una rotonda que està a uns centenars de metres enllà. Tenim dues opcions: anar en direcció a Petra per la segona sortida fins a l'estació del tren, donant per finalitzat el recorregut, o bé sortir per la tercera, en direcció a Manacor, per

la carretera Ma-3320 i seguir l'itinerari.

Si triam la segona opció, seguirem aquesta carretera durant quasi un quilòmetre, moment en què, vigilant el trànsit, haurem de girar a l'esquerra. Hi ha dues entrades, en pocs metres, cap a



Orquídia, *Barlia robertiana*

l'esquerra. El que hem de seguir és el camí de Son Dalmau, que és la segona i està senyalitzada.

Es tracta de seguir aquesta via estreta i asfaltada, al llarg d'uns 2 quilòmetres i mig fins que veiem una senyal d'aturada. En aquest punt, voltarem a la dreta i, com abans, no deixarem al camí. Uns metres més endavant ja notarem que comença a fer baixada, ja que ens dirigim a la Vall de Manacor. A un quilòmetre del senyal d'aturada passarem vora una casa. I hem de fer el revolt a l'esquerra, seguint el camí.

A partir d'aquí el pendent és més evident i al poc temps ja podrem veure la Vall a la nostra dreta. Entrarem en un tram sinuós que ens durà directament a la part baixa per acabar al centre de la Vall, en camí planer. Travessarem el torrent de na Borges després d'un revolt a l'esquerra i aleshores el recorregut esdevindrà del tot rectilini, acompanyats d'un paisatge agrícola exuberant, que rep el nom de sa Valleta.

Seguim avançant per la carretera que recorre aquesta coma, fins que arribarem a un punt en què la carretera s'esbranca, just on hi ha una caseta. Hem d'estar atents en aquest i girar a la dreta, ja que la tendència és seguir tot dret, passarem ran d'uns xiprers, que fan de tallavents en un cultiu de tarongers.

Uns 200 metres més enllà, toparem amb una altra cruïlla. Giram a l'esquerra i entram al camí de les Rotes de Sa Canova, passant entre les cases i una gran sínia. Anirem per aquesta via durant poc més de 2 quilòmetres fins que acabi en una cruïlla de camins. Allí hem de girar a l'esquerra. A 400 metres ens toparem la carretera Ma-3320, que uneix Petra amb Manacor. Hi entrarem en direcció a Manacor, cap a l'esquerra i, fets poc més de 100 metres, just després del senyal de quilòmetre 4, tombarem a la dreta. A l'instant, passarem sobre un pont que creua les vies del tren i enfilarem

una llarga recta.

El nostre itinerari seguirà uns 500 metres fins que veiem la primera desviació a la dreta, just quan el camí comença a fer pujada. Enllaçarem unes quantes rectes i corbes de 90 graus durant quasi 2 quilòmetres, passats els quals girarem per la primera desviació a l'esquerra que trobem. Hem d'estar atents a no seguir dret en aquest punt.

Després d'un tram recte d'uns 400 metres, traçam un revolt a la dreta i poc després arribam a la carretera Ma-3310. A partir d'aquí podem fer dues coses: girar a la dreta, opció que ens durà directament a Petra, que se troba a uns 2 quilòmetres, i en aquesta vila arribar fins l'estació de tren, donant per finalitzat l'itinerari, o bé, com a alternativa, girar a l'esquerra i continuar el nostre recorregut cap al Pla de Vilafranca.

Si hem optat per la segona opció, recorrerem uns 200 metres i voltarem a la dreta pel camí de son Elsebits. Aquest camí té una llargària d'uns 2,2 quilòmetres i acaba a una petita rotonda. Girarem cap a la dreta direcció a Vilafranca. Entrarem al poble pel carrer de Palma i anirem creuant carrers fins que, després de passar per la plaça de la Constitució o plaça Tomeu Penya, voltarem a l'esquerra pel carrer de Sant Martí, direcció Felanitx i Porreres. Seguirem aquest carrer fins a sortir del poble i, un poc més endavant, passarem per damunt de l'autovia de Manacor. Seguim, tot dret i en pujada, fins a una rotonda, de la qual en sortirem per la carretera Ma-5111, direcció Felanitx.

Més endavant; a uns dos quilòmetres, ens fixarem en la primera desviació a l'esquerra, indicada com a direcció depuradora. Hi voltarem i anirem per un camí asfaltat i estret, entre camps de cereals. Aquest, tira tot dret per anar a passar per damunt el torrent de Boscana, i se divideix en dos, després d'uns 700 metres.

Aquí voltarem a l'esquerra pel camí de la Vinya Nova i després a la dreta, uns 150 metres més enllà. A partir d'aquí hem de seguir tot dret durant poc més de 1.500 metres, a través del pla i sense fer cas de cap desviació, fins arribar a la carretera Ma-5110, just després d'una senyal d'aturada. Giram a l'esquerra, per aquesta carretera, fins a la gran rotonda de l'autovia.

Entram a la rotonda i sortim per la carretera Ma-3310 en direcció a Petra, que ens queda a 4 Km enfora. Una vegada fets, entrarem a Petra pel carrer Bellavista i, tot seguit, baixarem pel carrer Major cap a l'església. En arribar-hi, li donarem tota la volta per l'esquerra fins al carrer de l'Església, el qual ens durà al carrer de les Gerrerries que, si recordau, és el carrer on hem iniciat el recorregut. Voltam a l'esquerra, de cap a Santa Margalida, i aquest carrer ens durà directament a l'estació del tren i al final d'aquest itinerari. •

Recomanacions

Confiam que aquesta guia t'anima a visitar, conèixer i disfrutar del Pla de Mallorca. Amb interès i respecte gaudirem d'aquest entorn agrari i natural i ajudarem a conservar-lo. Vet aquí alguns suggeriments:

Els itineraris no estan senyalitzats, pel que et convé portar la guia per anar pels camins recomanats.

Pensa a dur roba i calçat adequat segons la temporada de l'any, tenint en compte que a l'hivern alguns camins estaran enfangats.

No hi deixis cap tipus de fems, i durant els mesos de calor extrema les precaucions per evitar incendis.

Gaudeix de la flora i la fauna sense molestar-la o fer-la malbé. No arrabassis plantes, evita els crits i no surtis dels camins. Si portes cans, millor dur-los fermats. Recorda que estàs a un entorn agrari, i els sembrats i el bestiar són molt importants ecològicament però també econòmicament, ja que els pagesos viuen d'ells.

Respecta l'abundant i valuós patrimoni etnològic relacionat amb l'agricultura (pous, síquies, sínies, casetes de roter, ...).

Recorre els mateixos itineraris en diferents estacions de l'any, i podràs gaudir del dinamisme de les feines agrícoles

i del paisatge canviant.

Conversa amb la gent que viu o fa feina al camp. A més d'ajudar-te a seguir el recorregut, t'aportaran molta saviesa pagesa que t'ajudarà a entendre les dinàmiques del paisatge agrícola.

Berena o dina als pobles, i consumeix productes locals. Valoritzar econòmicament el Pla ajuda a conservar-lo.

Implica't en la conservació del Pla. Periòdicament organitzarem jornades de voluntariat per netejar, fomentar la fauna o ajudar a tasques de manteniment agrari. Contacta amb nosaltres i t'avisarem de les convocatòries (tel. 971 496 060, info@gobmallorca.com).





Grup Balear d'Ornitologia
i Defensa de la Naturalesa

C/ Manuel Sanchis Guarner, 10 07004 Palma
www.gobmallorca.com